

KUPUJTE IBA OD PREDAJCU S PREUKAZOM

NOTA BENE

2,40€ polovica pre predajcu

Júl 2021/240

Potulky

Nie každý sa pred pandémiou môže skryť doma.

Ľudia bez domova patria k najviac ohrozeným skupinám obyvateľstva. Pomôžte ochrániť aj ich zdravie. Dajte sa zaočkovať a prispejte ku kolektívnej imunite.

Registrujte sa na očkovanie na www.korona.gov.sk alebo na infolinke 0800 174 174

Vakcína
je zodpovednosť

Rozhovor
Majster potuliek

4

Reportáž
Výhľad na nezaplatenie

8

Fenomé
11 dní 18 hodín

12

Fenomé
Nocľah s príbehom

16

Kultúra
Tridsať piatkov

20

Rozhovor
Svet voľnosti a ticha

24

Pútnik
Blondiak s batohom

34

Umenie strácať sa

Možno to poznáte – jedna neurotická časť vo mne bytostne prahne po usporiadanom bezpečí a iná časť duše, ktorej v žilách koluje

nepokojná krv, sa túži so zdvihnutým vetrom vydať do neznáma. Mám trochu podozrenie, že keď sa tej druhej nedostáva dosť výživného dobrodružstva, sama si produkuje každodenné stre-sy a desy, aby trochu rozvírila stojacu hladinu. Ako napísal J. R. R. Tolkien: „Nie každý, kto blúdi, je stratený.“ Niektorí z nás sa však na cestách strácame chronicky často. Aj na mojej sólo jazde okolo Rakúska som sa neplánovane ocitla neďaleko Passau – úprimne prekvapená, ako som sa dostala 12 hodín cesty ďaleko od plánovaného cieľa. A bolo to jedno z najkrajších miest mojej cesty. V penzióne, kde som núdzovo zakotvila, mi domáca v noci upiekla aj bezlepkový chlieb, ktorý robila prvýkrát v živote.

Tým najlepším na potulkách je pre mňa práve to, čo nečakáte a čo sa len tak objaví. A kto má väčšiu šancu zažiť nečakané ako ten, kto ovláda umenie strácať sa vždy a všade?

Uznávam, že niektoré miesta sa mojej návšteve vzpierali. Tie potupné okamihy, keď som sa trikrát neúspešne pokúsala autom zaradiť do správneho pruhu, ktorý viedol do Linzu. Navigácia v tuneli však zradne mlčala a tak som aj s pošramoteným egom odfrčala v ústrety pohostinnejšie naladeným mestám. Inokedy som si kúpila lístok na nesprávny ostrov nevediac, že v Thajsku sú Ko Changy dva.

Vedci vyskúmali, že problémy s priestorovou orientáciou súvisia s chýbajúcou schopnosťou vytvárať si mentálne mapy. Ale s dodatkom, že často môže ísť aj o samonapĺňajúce sa proroctvo – človek sám seba presvedčí, že nemá orientačné schopnosti a tak sa obáva, že zabľúdi, že mu to nemyslí jasne a aj sa tak stane.

Nech je to, ako chce, my obdarení nezmyslom pre orientáciu jednoducho vieme, že iných ľudí k životu potrebujeme. A tiež, že pri strácaní sa často nachádzame priateľov. Dodnes som v kontakte s Oumi, ktorá ma ako náhodnú spolucestujúcu odprevadila na autobusovú stanicu v Bangkoku, hoci to mala peknú zachádzku. V srdci nosím aj mnohých ďalších bezmenných navigátorov – ako napríklad láskavú pani, ktorá o piatej ráno fajčila na balkóne vedľa svätajakubskej cesty a pomohla mi, keď ma videla zúfalo krúžiť s veľkým batohom na rázcestí.

Inak práve na takom výlete so samým sebou sa dá postrácať aj zopár nepotrebných strachov a najst kúsky stratenej sebadôvery.

Takže potulkám zdar a strácaniu zvlášť.

Sandra Pazman Tordová, šéfredaktorka

NOTA BENE

7 2021

Editoriál

3

NOTA BENE

7 2021

Rozhovor

4

Majster potuliek

Karol Sudor

Miroslav Vacula, Ladislav Kočík

Mnohí Košičania si myslia, že svoje mesto dobre poznajú, a potom na potulkách s Milanom Kolcunom zistia, koľko toho ešte nevedia.

V 90. rokoch narazil na sprievodcovský kurz po Košiciach a bola z toho dobre platená brigáda – dvesto korún na deň. Bol na čerstvom vzduchu, pýšil sa svojím mestom a ešte mu za to aj platili. Tešil sa, že si precvičí cudzie jazyky a stretne sa s inteligentnými ľuďmi – lebo na prehliadky miest podľa neho primitívi nechodia. A ak si prehliadku niekto zaplatí, stáva sa pre Milana Kolcuna partnerom, lebo medzi nimi dochádza k dialógu, ktorý obohacuje. Vždy víta, ak chcú odborníci na danú oblasť doplniť jeho výklad.

Čo vo vás evokuje slovo potulky?

To, že niekam idem, nie však určeným smerom, ale tam, kam ma oči zavedú, kde ma to niečím pritiahne. U mňa to znamená aj to, že idem mimo chodníkov a aspoň trochu nazriem aj do diery v plote či do pootvorených dverí. Ide teda o objavovanie neznámeho v našom okolí, lebo stále sa niečo búra, stavia, skrášľuje, mení, inde zase chátra. Výsledkom neraz býva láska k danému prostrediu, ktorá prináša chuť vrátiť sa tam.

Kedy ste začali s vlastnými potulkami?

Na strednej škole. Keď som mal možnosť brigádovať, vždy som sa snažil vycestovať čo najďalej od domova, napríklad do Karlových Varov či do Nemecka. Po práci a cez víkendy sme spoznávali okolie či už stopom, alebo vlakmi.

Vaše potulky po Košiciach sú zvláštny fenomén – neorientujete sa primárne na turistov, ale na Košičanov a ľudí, ktorí mesto navštvia z okolia.

Najskôr to bola z núdze cnosť. V 90. rokoch bolo v Košiciach tak málo turistov, že sme si museli nájsť inú cieľovú skupinu. Krásne na tom je, že mnohí Košičania si myslia, že svoje mesto dobre poznajú, a potom na potulkách zistia, že nevedia až tak veľa. Nájdu sa však aj takí, ktorí vedia viac ako ja.

Ako ste Košičanov prilákali, aby chodili na prehliadky vlastného mesta? Bežné to rozhodne nie je.

Na prvú potulku nám prišlo asi dvadsať ľudí. Na ďalšiu ich už bolo viac a neskôr sme museli pridať ďalšie turnusy. Zrejme sme dobre trafili formu a témy. Chceli sme ľudí dostať tam, kam sa bežne nedostanú. Zároveň sme vedeli, že náš výklad nesmie byť príliš akademický a zdĺhavý s množstvom detailov, ale skôr populárno-náučný.

Čo ak sa potom pri potulke napríklad barokovými Košicami stretnú v publiku laik s odborníkom na barok?

Musíme rozprávať tak, aby obaja odišli spokojní. Je to náročné, ale dá sa to, hoci občas mi niektorí vytknú, že to bolo málo odborné. Snažíme sa ísť zlatou strednou cestou, ktorá je popularizačná, aby neprestali chodiť laci, ktorých je väčšina. Nesmie chýbať ani humor a trochu šou, celé to musí byť svižné. Ľudia z toho musia mať zážitok. Popri tom dbáme na detaily, aby ľudia nestáli dlho na priamom slnku, aby boli otočení tak, že dobre vidia na to, o čom hovoríme, a podobne.

Koľkí ľudia prídu počas víkendu?

Od piatku do nedele takto sprevádzame asi päťsto ľudí. Sú rozdelení do pätnástich turnusov, aby sme sa všade zmestili a aby všetci dobre počuli výklad. Ja robím desať turnusov, kolega ďalších päť. Jeho výhodou je ovládanie maďarčiny, takže dokáže sprevádzať aj návštevníkov z Maďarska.

Vy sprevádzate aj v španielčine, ruštine či angličtine.

To však nie sú domáci, ale turisti, respektíve obchodní cestujúci či ľudia, ktorí pricestovali na rôzne konferencie, firemné stretnutia, prípadne ide o súkromne skupiny. Nejde o klasické potulky, ale o prehliadky, ktoré sú na objednávku. Prichádzajú aj dôchodcovia z celého Slovenska, v tomto nám výrazne pomohli

vlaký zadarmo. Tieto prehliadky sú tematicky zamerané a časovo dlhé presne tak, ako si návštevníci želajú.

Dá sa z toho vyžiť?

Áno, zarába to tak, že vyžijeme a nepotrebujeme ani žiadne granty. Vďaka tomu je nám jedno, kto je primátorom či poslancom, nie sme na nikom závislí.

Vráťme sa k víkendovým potulkám. Koľko máte tém a rôznych trás?

Približne stovku. Napríklad secesné Košice, barokové, židovské, podzemné, protestantské, románske, Hlavná ulica, pseudoštýly, modernizmus, renesancia a podobne. Na tie chodia primárne Košičania a ľudia z okolia. Turisti či kongresoví návštevníci majú najväčší záujem o základnú prehliadku centra mesta a jeho najväčších atrakcií.

Nestane sa občas, že niekto chce vidieť niečo, na čo nie ste pripravení? Napríklad socialistickú výstavbu košických sídlisk?

Stáva sa to, dokonca si na tom zgustnem. Minule som tu mal taliansku rodinu, ktorá chcela vidieť košickú architektúru 50., 60. a 70. rokov. Vzal som auto a odviezol ju na sídlisko Juh z 50. rokov, na sídlisko Terasa zo 60. rokov a na sídlisko Furča zo 70. rokov. Boli nadšení.

Vyšťudovali ste jazyky. Ako ste sa stali odborníkom na Košice?

Išlo to postupne. Po základnom kurze som si postupne začal vystrihovať z novín články, kde o histórii Košíc veľmi šťavnato písal bývalý šéf pamiatkarov Jozef Duchoň. Čudoval som sa, koľko zaujímavých vecí nám na kurze nepovedali. Postupne som sa naučil všetko možné o Hlavnej ulici a bočných uličkách, potom som si začal študovať židovské Košice, aby som o nich mohol rozprávať aspoň hodinu. Čítam veľa odborných kníh,

NOTA BENE

7 2021

Rozhovor

5

rozprávam sa s pamätníkmi, radím sa s odborníkmi. Keď potom robím jednu tému desaťkrát za víkend, človeku to už ostane v hlave. Veľakrát aj návštevníkom hovorím, z akej knihy som čerpal a kde si ju môžu prípadne kúpiť. Naopak, občas ma zase doplní poslucháč, lebo má konkrétny zážitok spojený s danou témou.

Ľudia v uliciach znamenajú aj príjem pre kaviarne, obchodíky či pamätihodnosti. Máte s nimi dohodu o prípadnej provízií?

Takto to nefunguje. Košičanom netreba vysvetľovať, kde je aká kaviareň či obchod. Zahraniční návštevníci zase nemajú dosť času, aby sa šli najesť do reštaurácie, ktorú by som im odporučil, lebo majú stravu zabezpečenú v rámci kongresu či firmy. Keby sme počas hodinovej prehliadky strávili pol hodiny na káve, veľa času na výklad by neostalo. Vezmíme si však Dóm svätej Alžbety – vojdeme do interiéru, ale málokto vie, že je tam dvojité točené gotické schodisko, ktoré je zároveň najstaršie na svete. Vtedy sugestívne poviem, že ide o svetovú raritu a kto chce ísť hore, mal by dať príspevok jedno euro na rekonštrukciu dómu. Jasné, že všetci chcú ísť hore a mať nádherný výhľad, a tak prispievajú, čím pamiatke finančne pomôžu.

Ako vyzerá typická skupina záujemcov o potulky?

Vždy je v nej aspoň jeden „vtipálek“, ktorý sa predvádza, okolo neho sú skromnejšie typy, občas sa nájdu ľudia, ktorých to zaujíma menej, podstatné je však jadro, ktoré hltá každé slovo, a prítomný je vždy aj nejaký líder skupiny. So všetkými sa dá pracovať, vďaka čomu vznikajú pekné interakcie. Je to aj o psychológii, jemnom podpichovaní, o humore.

Nie je nuda prevádzať niekoho tisíckrát po tej istej Hlavnej ulici?

Nie, lebo tá ulica sa mení z minúty na minútu. Ideme a zrazu začne hrať pouličný spevák Peťo Lalík, ktorý má hlas ako Miro Žbirka. Zahrá niečo na želanie a ľudia mu už hádzu peniaze, niekedy sa aj roztancujú. Inokedy sa k nám pridá pripitý človek a komentuje celý môj výklad, potom zase zistím, že sa niečo nové rozkopalo, niečo nové pribudlo, oproti nám zrazu kráča arcibiskup, ktorý sa pristaví

a podebatuje. Nikdy to nie je rovnaké, každá prehliadka je neopakovateľná. Mnohokrát som najmä na hradoch a zámkoch zažil verklíkové prehliadky, ktoré ma nudili, a práve takým sa vyhýbame.

Vie prekaziť potulky počasie?

Mne nie, ale vnímam, že ľudia sú už trochu rozmaznaní. Pozrú si predpoveď počasia a zavolajú, že o tri dni má pršať, tak to chcú zrušiť. Vždy im vysvetľujem, že je len málo pravdepodobné, aby bol taký lejak, ktorý by nám to prekazil, nehovoriac o tom, že v danú hodinu zrejme ani pršať nebude. Obvykle sa traším. Navyše existujú dáždniky a pršiplašte. Ak by nebodaj fakt lialo, vieme spraviť „balkónový“ variant, čiže budeme prechádzať pod balkóny, cez podjazdy a robiť výklad tam, prípadne sa dlhšie zdržíme v podzemnom múzeu. Počasie ľudia zbytočne preceňujú.

Povedzme, že do Košíc príde niekto, kto v nich nikdy nebol. Čo si má vybrať?

Základnú prehliadku, teda „basisc tour“. Za hodinku a pol prejdeme v centre a v bočných uličkách všetko podstatné, ale kto chce, tomu to vieme predĺžiť aj na štyri hodiny. Zároveň počas prehliadky poskytnem ďalšie tipy podľa toho, na čo je daný človek zameraný. Ak príde s rodinou, pošlem ho trebárs do tretej najväčšej ZOO v Európe a na detskú železníčku, jednu z mála, ktorá sa v bývalom Československu zachovala funkčná, a podobne. Ak zistím, že návštevník inklinuje k literatúre, odporučím mu múzeum Sándora Máraia, ak k botanike, pošlem ho k najväčšej zbierke kaktusov v Botanickej záhrade a tak ďalej.

Čo ak návštevník čítal množstvo kníh o Košiciach a zaujímajú ho historky, o ktorých nikdy nepočul?

Toto je častá požiadavka návštevníkov – povedzte nám niečo, čo nik nevie. Ani sčítanejší obvykle netušia o už spomínanom svetovom unikáte, teda dvojitom točitom gotickom schodisku v Dóme svätej Alžbety. Alebo nepoznajú Kaplnku svätého Michala, ktorá je goticky ešte čistejšia ako dóm, navyše má podzemie. Málokto vie, že sa do toho podzemia dá aj ísť. Máme podzemné archeologické múzeum, vidieť ho je obrovský zážitok. A rád si s ľuďmi precvičujem kritické mysle-

nie, keď miešam pravdu s nepravdou a čakám, či sa niekto ozve.

Napríklad?

Tvrším im, že skratka KVP, Košický vládny program, znamená Košický vesmírny program, koniec koncov, aj kozmonaut Ivan Bella študoval v Košiciach. S tým, že kozmonauta máme vyobrazeného aj na Dóme svätej Alžbety. V skutočnosti je to rytier, a tak čakám, či si niekto poriadne obzrie, v čom je oblečený. Máme aj Mys Canaveral – za divadlom máme čosi ako odpaľovacie rampy. Čisto mystifikačne sa vieme porozprávať aj o košickom metre.

Skúsme teda nejakú legendu, ktorá sa v Košiciach udomácnila, hoci nie je pravdivá.

Na štíte meštianskeho domu na Hlavnej ulici číslo 71 je umiestnená socha chlapíka, ktorý bol podľa legendy žobrákom. Žobral vraj celý svoj život, až mal dosť peňazí na výstavbu tohto domu priamo v centre. V skutočnosti sošku žobráka vybrali z katalógu istého architekta v 19. storočí a našli by sme ju aj v Trnave či voľakedy vo Vysokých Tatrách. Pravda teda býva nudnejšia ako legenda.

Sprievodca musí mať dobrú fyzickú kondíciu. Ako si ju udržiavate?

Všade chodím na bicykli, vrátane presunov medzi prehliadkami a potulkami. Na bicykli objavujem aj prípadné nové trasy a občas ho beriem na samotnú prehliadku, kde si ho požičiavajú deti i dospelí. Keďže ide o retrobicykel, niektorí sa s ním radi fotia. No a kondíciu mi udržiavajú aj samotné prehliadky. Krokomer však nemám, a tak netuším, koľko kilometrov denne nachodím.

Kedy máte dobrý pocit, že všetko klaplo, ako malo?

Endorffíny sa mi vyplavujú prakticky po každej prehliadke. Už po pár minútach vycítim, aké to bude, či bude dobrá atmosféra, a obvykle aj je. Západní turisti sú neraz takí nadšení, že okrem zaplatenia prehliadky mi dajú ešte aj prepitné. Človeka to poteší, lebo vie, že ich zaujal a že oni sami neľutujú.

Zvyknú sprievodcovia sledovať sprievodcovské trendy vo svete, učiť sa rôznym fintám od lepších?

Jasné. Najlepší sprievodcovia vo svetových metropolách sprevádzajú akože zadarmo, v rámci takzvaných „free tours“. Na konci je však nutné dať im prepitné. Sú však takí skvelí, vtipní, šarmantní a popri tom svižní, presní, pohotoví a neraz aj flirtujúci, že na záver im ho všetci dajú s radosťou. A nie malé. Vždy, keď som vo svete, idem sa pozrieť práve na ich prácu a veľa sa od nich učím.

Hnevalo by vás, ak by niekto z vašich košických kolegov preberal finty a informácie od vás?

Nie, veď sa to aj normálne robí. Aj učitelia zvyknú chodiť na hospitácie. Jasné, občas som zažil sprievodcov, ktorí sa hnevali, ak im niekto prebral niečo z ich umenia, ale je to zbytočné. Každý z nás má svoj štýl. Napísal som množstvo kníh o Košiciach a na konci jednej som dal detailný návod, ako sprevádzať práve po tomto meste. Kamarát mi na to povedal – nemal si to tam dať, teraz ti klientelu preberú iní. To sa však nedá, nik nedokáže prebrať kompletný súlad obsahu s formou. Prehliadky sa dajú rôzne obohacovať, ale nikdy nie zopakovať.

Ako vaše potulky zasiahla pandémia korony?

Bolo to zlé, ale už sme sa zase rozbehli. Navyše, leto 2020 medzi dvomi vlnami choroby bolo asi najlepšie doteraz. Ľudia toľko necestovali na dovolenky do zahraničia, uprednostňovali Slovensko a my sme to riadne pocítili. Tržby boli slušné. Neprekážal mi ani lockdown, lebo voľný čas som využil na napísanie ďalšej knihy o Košiciach, kde sú tipy na prechádzky na každý deň v roku.

Dajú sa ešte vaše potulky po Košiciach rozšíriť? Je čo pridávať?

Jasné, máme nové plány. V princípe vždy ukazujeme mesto a vytvárame vzťah ľudí k nemu. Teraz chceme pridať Luník IX. Po Slovensku je veľa „odborníkov“ na tú lokalitu, ale málokto tam vôbec bol. Koľkí tušia, že tam máme krásny Kostol Zmrŕvychvstalého Krista?

Nejdete na tenkú pôdu? Nebojíte sa obvinenia, že idete robiť atrakciu zo sociálne vylúčených a segregovaných spoločenstiev, teda z biednych?

Naopak, my tam chceme vyzdvihovať pozitíva, o ktorých málokto vie, lebo o tej lokalite kolujú rôzne nezmysly a predsudky. Vedia ľudia v tejto krajine, že na Luníku IX. už dva roky svietia

MILAN KOLCUN (1969)
sa narodil v Košiciach, vyštudoval jazyky na prešovskej Filozofickej fakulte UPJŠ v Košiciach. Bol jedným zo študentských lídrov revolúcie v roku 1989 v Prešove. Je spoluautorom každomesačných tematických vychádzok zvaných Potulky mestom Košice, turistickým sprievodcom, autorom trinástich kníh (deväť z nich je o Košiciach), od roku 2013 moderuje vlastnú talkšou Bez šepkára na Malej scéne Štátneho divadla v Košiciach.

všetky pouličné lampy? Že tá mestská časť je oddlžená a môže žiadať peniaze cez projekty? Situácia sa tam lepší, ale v bulvárnom podaní médií to akosi zaniká. Ak sa to dobre uchopí, nemáme sa čoho obávať, spolupracujeme na tom aj s tamojším starostom, s ETP Slovensko, teda s Centrom pre udržateľný rozvoj, s tamojšími saleziánmi aj školou. Naším cieľom je, aby sa potulkári s Luníkom IX. skamarátili, aby z toho vyšlo zmierenie Košíc a tejto lokality.

Znie to dobre.

Podobné potulky chceme urobiť aj do Bernátoviec, kde funguje farár Peter Gombita s neziskovou organizáciou Oáza. Dlhodobo pracuje s ľuďmi bez domova, sú ich tam stovky, a má výsledky. Keď v zime mrzne, pracovníci Oázy jazdia autom po meste a vyzdvihujú ľudí bez domova, aby sa im nič nestalo. Chceme preto prepojiť ľudí, ktorí majú domov a chodia na potulky, práve s týmito ľuďmi, aby sa spoznali a zistili, čím sa vzájomne môžu obohatiť, inšpirovať. V žiadnom prípade nechceme ľudí bez domova ukazovať ako atrakciu. Naopak, naším cieľom je búrať bariéry tak, aby to malo pozitívne presahy aj na ich ľudskú dôstojnosť.

NOTA BENE

7 2021

Reportáž

8

Výhľad na nezaplatenie

Jana Čavojská

V našich horách máme desiatky útulní, kam sa môžu turisti uchýliť na noc alebo za zlého počasia. Fungujú zväčša vďaka nadšencom, ktorých ešte neprestalo baviť robiť veci nezištne a pre iných.

Večer dovedú cesty na útulňu rôznorodú skupinku ľudí. V jednoduchých podmienkach v horách často spontánne vznikne dobrá partia. Je sa o čom porozprávať, vymeniť si skúsenosti. Pravidlá pre prenocovanie sú jasné: kto prv príde, ten prv melie, kto

sa nezmestí na posteľ či prične, rozkladá si karimatku na zemi. A útulňu treba zanechať v stave, v akom ste ju našli. Ak ste minuli drevo, mali by ste pripraviť nové; hlavne v zime, keď turista v útulni hľadá ochranu pred mrazom a snehom, mu pripravené drevo

môže doslova zachrániť život. A ak využívate útulne pravidelne a použijete z ich zásob sviečky, čaj, instantnú polievku či cukor, je fajn, keď to občas niekam doplníte.

Na Slovensku je niekoľko desiatok, možno stoviek útulní, ktoré fun-

gujú vďaka nadšencom a na takomto solidárnom systéme. Slúžia hlavne turistom na diaľkových trasách, ktorí potrebujú na noc útočisko v horách. Niektoré sú len jednoduché prístrešky, iné solídne chatky, dokonca aj s nápojmi či vareným jedlom.

Vyberané drevo

Miloslava Gála všetci volajú Miloš. Nedávno sa s manželkou vybral na najdlhšiu slovenskú diaľkovú trasu, Cestu SNP. Prišli po Volovské vrchy a od Volovca po Telgárt nemali kde prenocovať. „Tak som dal námet našim turistom a chytili sme sa toho,“ hovorí. Vo Vlachove je totiž aktívnych turistov veľa a organizujú

dost akcií. „Tí starší prijali môj návrh so slzami v očiach. Vždy chceli útulňu. Už sa nedalo cúvnuť.“

Partia kamarátov sa pred dvomi rokmi pustila do práce. Miesto mal Miloš jasné: odjakživa miloval prechádzky so psami na Gálovej – mieste, ktoré zrejme kedysi dostalo svoje meno podľa Milošovej rodiny. Je odtiaľ nádherný výhľad do údolia a vidno Kráľovu hoľu a Vysoké Tatry. „Posadil som sa tam so svojimi psami a povedal som si: Tu raz bude útulňa.“

Miloš mal dve kritériá: muselo to byť blízko červenej turistickej značky, navigujúcej po Ceste SNP. A musel tam byť prameň vody. Potom bolo treba zohnať materiál. Útulňa Gálova je solídna stavba typu kanad-

ský zrub so strešnými oknami. Miloš pracuje s drevom a je presvedčený, že v našich horských podmienkach bola ideálnym riešením. „Zohnať drevo na takú stavbu je problém. Musí byť vyberané. Rovné, zdravé, v zime ťažené. To sú figle, vďaka ktorým bude spĺňať svoj účel. Nemôžu to byť krivé drevá ani mrkváče, to sa potom ťažko skladá. Takže musíš drevo nakupovať od niekoho, komu veríš, že ho ťažil v zime. Takého človeka nám dohodil kamarát, tiež turista.“

Sprcha v prírode

Najprv sa však bolo treba pýtať kompetentných. Turisti začali horárom: že čo by povedal na útulňu. Ten

to považoval za dobrý nápad. Potom lesný závod. Všetci ústne súhlasili: „Dobre, chlapci, postavte si.“ A tak postavili. „No potom sa tam všetci prišli pozrieť – a začali problémy,“ usmieva sa Miloš. „Možno si mysleli, že to bude len nejaká drevená búdka, a nečakali takúto solídnu stavbu. Tak sme začali vybavovať povolenia. Nikto nám nehádzal po-lená pod nohy, každý hľadal riešenia. Najťažšie bolo vysvetliť tým, ktorí nás nepoznajú, že to nechceme pre seba. Lebo ľudia, ktorí neveria ani len sami sebe, nikdy neuveria také-mu úmyslu.“

Všetko klaplo a do útulne Gálova zamierili turisti. Dnes tu stretávam Jara. Trinásty deň na Ceste SNP. Od Miloša si pýta radu, kde sa dá preno-covať na ďalšom úseku. A chváli Gálovú. Lenže prišiel príliš skoro, tak si len uvaril obed a o štvrtjej popoludní pokračuje ďalej. Potom prichádzajú Tatiana so Samom. Tiež SNP-čkári. Ale idú opačne, od Devína na Duklu. Aby po ceste stretli viac ľudí. Na noc na útulni sa tešia, sedemnást nocí strávili väčšinou v horších podmien-kach, aj zmokli, aj ich v noci strašil plch... Hoci je jún, je studený rok. Partia okolo Gálovej zachytila vodu z neďalekého prameňa a urobila tam nádhernú sprchu v prírode. „Teplá tečie každý druhý deň,“ zvyknú zo žartu hovorievať SNP-čkárom. Teda nikdy nie v deň, kedy ste tam vy. Sa-mozrejme, vôbec nikdy... V lete to nie je taký problém a človek na túre si užije studený kúpeľ s výhľadom na hory.

Dobro nevymizlo

Ľudia, ktorí sa o Gálovú starajú, pripravujú aj drevo. „Pravidlá mô-žem stanoviť len také, ktoré doká-žem vynútiť,“ vysvetľuje Miloš. Vie, že by nikomu nemohol prikázať, aby pripravil drevo, ktoré minul. A nie-kto by sa mohol ocitnúť bez tepla. Podobné je to so svetlom. Útulňa je drevená stavba. Miloš nechce, aby vo vnútri ľudia používali sviečky. Ne-dávno to niekto urobil – a zostala po ňom obhorená polica. Našťastie sa nestalo nič horšie. Tak Miloš namon-toval svetlo so solárnym panelom. Aby sviečky nebolo treba.

Okrem tohto prípadu majú nad-šenci zatiaľ iba dobré skúsenosti. „Ešte sme nenašli neporiadok ani

smeti. Ani sem nechodia ľudia na opiáše. Verím, že prostredie vycho-váva. Ak človek príde do uprataného, tak aj oni upracú po sebe.“

Na útulni je okrem čaju, kávy – nesky aj mletej – cukru, soli či in-stantných polievok aj pívko. A ka-sička. Ľudia tam hádžu euro za plechovku. Kto chce, môže pridať niečo málo ako príspevok na údržbu útulne. Vraj sa to stáva často. No Mi-loš na tom netrvá, lebo z vlastných skúseností vie, že akonáhle sa do niečoho zamontujú peniaze, tak sa to celé pokazí. „Sem ľudia chodia pomáhať dobrovoľne, každý prispeje, koľko môže, kupíme, čo treba, urobí sa brigáda... Keď každý bude takto robiť niečo pre iných, aký fasa bude svet, nie? Hocikam budeš môcť ísť bez peňazí. Takto by sme mali žiť,“ myslí si Miloš. Do útulne sa zatiaľ všetci, čo prišli, pomestili. A bolo aj tak, že Miloš prepustil miesto tu-ristovi a on si ustlal vonku.

V Gálovej majú aj pamätnú kni-hu. Niekto tam napísal: „Keď vidím toto tu, tak viem, že na Slovensku ešte nie je všetko stratené.“ Aj Mi-loš hovorí, že dobro ešte nevymizlo. „Veľa ľudí chce pomôcť a pracovať zadarmo. Len im treba dať dobrú myšlienku, motiváciu a nadchnúť ich pre to.“

Crowdfundingové útulne

Hikemates je prvý digitálny oddiel Klubu slovenských turistov (KST). Založili ho koncom roka 2018 piati kamaráti s cieľom robiť aj iné projekty, než turisti dovtedy zvykli. Onedlho sa s tisícdivsto členmi stal najväčším turistickým klubom na Slovensku. A jeho zakladatelia prišli nedávno s nápadom postaviť útulne na miestach, kde na diaľkových tra-sách chýbajú. Mali by to byť útulne inovatívneho dizajnu, ktorý zapad-ne do rázu krajiny a do hôr prinesie novú, netradičnú estetiku. V crowd-fundingovej kampani vyzbierali Hikemates ešte viac peňazí, než koľ-ko na projekt pôvodne potrebovali, takže budú aj rekonštruovať tri staré útulne. Jedna z nich je Ramža na trase Cesty SNP v Nízkych Tatrách. O ostatných dvoch chcú Hikemates nechať rozhodnúť verejnosť – a má to ešte aj ďalšiu rovinu: mnohé útul-ne sú čierne stavby, a do takých Hi-kemates investovať peniaze nemôžu.

Široká podpora verejnosti Hike-mates prekvapila. „Našťastie, už sa v ľuďoch prebúdza pocit súdržnosti a starostlivosti o veci verejné. To ma veľmi teší. Na Slovensku mi to chýbalo. Veľa ľudí si hľadalo len po hranicu svojho a ďalej ich to už neza-ujímalo,“ hovorí Zuzana Kliská. Bra-tislavčanka, ktorá žila v Salzburgu blízko hôr a po návrate na Slovensko už nedokázala fungovať vo veľkom meste, tak sa presťahovala do Mar-tina. „Život blízko kopcov je úžasný. Po práci môžeme s kamarátmi skočiť na Martinské hole alebo sa stretnúť na horskej chate.“

Zuzka sa venuje turistike a skial-pinizmu. Zobudiť sa cez zimu ráno na útulni je pre ňu jeden z najkraj-ších zážitkov. „Chodíme partia nie-koľkých ľudí, večer pripravíme dre-vo, a keď si zakúriš v piecke, tak sa útulňa do dvoch hodín tak vykúri, že tam môžeš sedieť, popíjať čajík, čo si si na piecke uvarila a hrať karty. Je to perfektné. V noci niekoľkokrát priložíme a ráno sa zobudíme do úžasného tepla.“

Podľa Zuzky je úžasný, že každý turista môže mať vďaka útulniam v našich horách na noc strechu nad hlavou. Ona má veľmi rada naprí-klad Yukon, krásnu útulňu v záve-re Vrátnej doliny. „Stále funguje aj ako salaš. Vo Veľkej Fatre pastieri stále pasú kravy. Putujú s nimi z pa-sienku na pasienok a prespávajú v rôznych útulniach. Po hrebeni sú stále napájadlá pre zvieratá.“ Má však aj „tragické“ príklady útulní. „Na ľahko prístupné útulne zvyknú chodiť rôzne partie ako na chatu. Napríklad útulňa Partizán, ktorú turisti volajú aj Grand Hotel Parti-zán. Býva tam neporiadok, dokonca už raz vyhorela.“

Veľa premenných

Niektoré útulne sú v súkromných rukách, väčšinu však majú na staros-ti turistické kluby KST. Bez nároku na akúkoľvek odmenu sa o ne sta-rajú. Len za dobrý pocit. Prípadne za dobrovoľný príspevok od noclaž-níkov. Hikemates v rámci svojho projektu vybralo tri architektonic-ké tímy, ktoré pracujú na návrhoch nových útulní. Podľa vzoru útulní v Slovinsku chceli aj Hikemates pri-niesť do našich hôr novú vizualitu. Návrhy však musia spĺňať aj para-

metre funkčnosti. Stavby musia byť trvácne a praktické, musí sa tam dať kúriť a do malého priestoru by sa malo zmestiť čo najviac ľudí. Tí si budú variť, budú chcieť niekde se-dieť, odložiť si veci, prípadne vysušiť premočené oblečenie.

No nemajú Hikemates obavy, že ich nové útulne dopadnú ako Grand Hotel Partizán? „Áno,“ potvrdzuje Zuzka. „Ale ja si myslím, že ľudí treba vychovávať. Len málokto sa neadaptuje na pravidlá, ktoré sú mu známe. V rámci projektu vytvoríme aj mapu útulní a pravidiel správania sa v nich budú jasne komunikovať. Každá útulňa bude mať aj svojho správcu.“

Miesta pre nové útulne sú už vy-braté. Na trase Cesty SNP pribud-ne útulňa v Mihalínovej v Malých Karpatoch a na Kloptáni vo Volov-ských vrchoch a na diaľkovej trase Chodník Márie Széchy bude útulňa v Trstí na Muránskej planine. „Výber lokalít nezávisel len od nás. Je tam veľa premenných,“ vysvetľuje Zuz-ka. „Musel to byť štátny pozemok, na ktorom stavbu povolí národný park, na mieste, kde je legálne prenocovať a zakladať oheň, keďže v útulni sa musí kúriť. Tri finálne miesta vzišli zo zložitých kritérií.“

Pri stavbe nových útulní a rekon-štrukcii starých vítajú Hikemates každú pomocnú ruku. Zapojiť sa môže každý, kto chce urobiť niečo dobré pre druhých a zažiť spoluprá-cu s podobne nastavenými ľuďmi.

1 (str. 8) Útulňa Gálová víta turistov od roku 2019.

2 (str. 9) Útulne by mali stáť na miestach v blízkosti prameňa vody.

3 (str. 9) Tatiana a Samo sú na ceste sedemnásty deň.

4 Miloš Gál (vpravo) si prezerá odkazy od hostí.

5 Umývanie riadu na útulni.

6 Výhľad z Gálovej je čarovný.

7 Jaro pokračuje v putovaní po Ceste SNP.

NOTA BENE

7 2021

Fenómén

12

11 dní 18 hodín

 Petra Nagyová Archív J. B.

*Keď je nevybehaná, vraj sa s ňou nedá vydržať.
Júlia Batmendiynová ako prvá žena prebehla najdlhšiu turistickú
trasu u nás, osemstokilometrovú Cestu hrdinov SNP.*

Odmalička milovala pohyb. K behu sa dostala ešte na strednej škole popri karate, ktoré súťažne cvičila v staroľubovnianskom športovom klube. Vtedy to boli ešte jednociferné kilometrové vzdialenosti. Neskôr, počas študijného pobytu na vysokej škole v zahraničí, keď už nemala možnosť robiť karate, jej zostal práve beh. A ultrabeh napokon vyhral.

Beh je sloboda

Júlia Batmendiynová (32) má nezvyčajný koníček, ktorý sa stal aj jej životným štýlom. Venuje sa ultrabehu. „Beh pre mňa znamená najmä pocit slobody. Keď si obujem tenisky, nechávam všetko za sebou. Som tu a teraz, a sústredím sa iba na prítomný okamih. Človek sa vtedy musí pozeráť pod nohy, vníma, čo sa okolo neho deje a nemá šancu sa veľmi zafokovať premýšľaním. Niekedy nechám myšlienky na voľnobeh, nech sa samy uložia v hlave,“ hovorí bežkyňa, ktorej časť rodiny z otcovej strany žije v mongolskej stepi.

Aj pre kočovných Mongolov je príznačná túžba po slobode. Sú naučení presúvať sa z jedného miesta na druhé. „Nie sú takí naviazaní na pôdu ako kedysi slovenskí roľníci, ktorí dedili gazdovstvo z otca na syna. Jednoducho si zbalia svoju jurtu a idú na iné miesto. Takže to presúvanie sa krajinou mám v podstate v sebe,“ smeje sa.

Mongoli sú podľa Júlie dobrí v zápasení a v džude, no ona má vraj postavu po otcovi, čím sa na beh vôbec nehodí. „Ale ma baví. Niekedy sa z behu vyklúje neskutčný zážitok, pretože spoznávam nové miesta a zažívam nepoznané stavy. Je to dobrodružstvo.“

Neodkladať na inokedy

Júlia sa pred dvomi rokmi rozhodla odbehnúť osemstokilometrovú Cestu hrdinov SNP. Na najdlhšej našej turistickej trase sa jej podarilo vytvoriť prvý ženský rekord. Hoci o trase počula už ako devätnásťročná, nikdy si ju netrúfla odbehnúť. Rozhodnutie prišlo viac-menej spontánne. S manželom Jurajom pravidelne organizujú bežecké preteky a vždy

zháňajú dobrovoľníkov. „Vďaka nim sme bližšie spoznali aj skvelého ultrabežca Mikuláša Kériho, ktorý nám veľmi pomohol, a na revanš sme sa dohodli, že kedykoľvek bude potrebovať, pomôžeme aj my jemu,“ opisuje bežkyňa.

Stalo sa. Kamarát sa ozval, že s ďalšími bežcami majú v pláne prebehnúť čo najrýchlejšie Cestu hrdinov SNP a potrebovali by podporný tím, ktorí by im pomohol pripraviť jedlo a voziť potrebné veci. „Sú to všetko výborní ultrabežci, jedni z najlepších na Slovensku. Napokon som sa rozhodla, že trasu chcem skúsiť aj ja. Chcela som vedieť, ako najrýchlejšie ju dokážem prebehnúť,“ spomína. Moment jej rozhodnutia prišiel vtedy, keď Mikiho kamarát počas príprav na beh vážne ochorel a náhle musel riešiť liečbu. „Vtedy som si uvedomila, že nemá zmysel odkladať veci na inokedy. Hoci som mladá a nie som v ultrabehu nejaká hviezda, nemusím na to trénovať ďalších desať rokov. Som zdravá teraz, aktívne sa behu venujem a mám okolo seba podporný tím,“ hovorí ultrabežkyňa. Myslela si, že v ideálnom prípade by mohla prejsť trasu za desať dní.

Naprieč históriou

Cesta hrdinov SNP má celkovú dĺžku 770 kilometrov a v priemere ju turisti zvládnu za 25 dní. Ide o najdlhšiu turistickú magistrálu na Slovensku, ktorá siaha od Duklianskeho priesmyku zo severovýchodu Slovenska až na západ po Devín. Spája miesta, kde sa kedysi bojovalo a ktoré zohrali veľmi dôležitú úlohu počas Slovenského národného povstania a počas oslobodzovania Slovenska v rokoch 1944 až 1945. Prechádza rôznymi slovenskými pohoriami i dedinkami a ukrýva v sebe veľa príbehov i histórie. „Ponúka akýsi vhľad do našej minulosti, pri ktorej si človek uvedomí, ako sa partizáni ukrývali v horách a boli odkázaní sami na seba alebo na pomoc dedinčanov. To je dnes úplne vzdialené našej realite,“ vysvetľuje Júlia Batmendiynová.

Už na začiatku v Údolí smrti medzi obcami Karpišová, Kružlová a Nižná Pisaná míňala tanky, ktoré sú spomienkou na najťažšie boje.

„Nedá sa tomu vyhnúť,“ dodáva. Pri takom náročnom behu sa však musela zamerať predovšetkým na seba. „Som emocionálna bežkyňa, takže som všetko prežívala intenzívnejšie. Behanie na dlhé vzdialenosti občas pripomína stav ako na drogách. Jeden poľský ultrabežec sa raz pekne vyjadril, že z človeka, ktorý má hrubú kožu, sa stáva človek, ktorý ju má ako papier. Zrazu prežíva veľmi intenzívne vnemy. Možno aj to je časť motivácie, prečo robíme takéto hlúposti, pretože ultrabeh je sám osebe veľmi zničujúci na telo,“ opisuje bežkyňa.

Skreslený čas

Prvých sedem hodín ultrabehu sa Júlia rozbieha. „Zrazu mi naskočí motor a môžem začať makať. Pre niekoho je sedem hodín najdlhšia túra a ja iba vtedy začínam naplno behať. Hlava po čase už do toho ani nehovorí, lebo nevládze. Idem doslova na chrobáka – míňam stromy, kamene, vidím slnko. Pri dlhom behu som ako jednobunkový organizmus. Samotné vnímanie času je zaujímavé. V niektorých chvíľach sa čas akoby skrakuje, a keď sa dostaví kríza, pätnásť minút trvá ako celý deň,“ opisuje.

Najväčší rešpekt mala zo zranení, pretože ultrabeh dáva zabráť pohybovému aparátu, dýchaniu, tráviacemu traktu, ale aj srdcu či obličkám. „Aj keď som bola trénovaná, nevedela som, ako môže zareagovať môj organizmus. Preto som mala vždy pri sebe niekoho, kto by mi dokázal poskytnúť pomoc.“

Júlia bežala počas niektorých dní od skorého rána do jedenástej večer. Po šiestich hodinách spánku si znova obula tenisky a bežala ďalej. „Ak chce človek prejsť toľko kilometrov, musí ísť výrazne rýchlejšie než turista,“ konštatuje. Na hrebene Nízkyh Tatier ju zastihla silná búrka, kvôli ktorej musela beh prerušiť.

O svojich zážitkoch a prenikavých pocitoch, ktoré sa s pribúdajúcimi kilometrami menia ako na hojdačke, sa rozhodla napísať knihu O čom sníva raketový pes?. Počas behu na Ceste hrdinov SNP sa pasovala s rôznymi stavmi. „Chvíľami príde vlna, keď sa dostaví eufória a človek má vyostrené

Gabina Weissová

zmysly, následne upadne do akejsi depresie, ktorú musí rozchodiť. Niektoré úseky cesty som doslova vytesnila,“ opisuje.

Deň krízy

Asi najkritickejší bol siedmy deň. Prišiel stav vyčerpania a Júlia dostala zimnicu. „Chvíľami mi bola neuvriteľná zima, potom horúco a chcelo sa mi veľmi spať. Snažila som sa racionálne rozmýšľať, no telo mi dalo jasnú stopku. Oddych mi veľmi pomohol a na druhý deň som mohla pokračovať v behu,“ spomína. Keď chce človek behať ultravzdialenosti, musí vedieť, prečo to chce. Externá motivácia nepomôže. „Veľa ľudí vníma negatívne emócie ako niečo zlé. Dlhé behy ma však naučili, že krízy i negatívne emócie patria

k životu. Človek ich začne akceptovať a brať ako súčasť života, nie je nutné to zakaždým analyzovať. Ak mám toho veľa na pleci, prehodím to na druhé. Neriešim to a idem ďalej,“ konštatuje odhodlaná bežkyňa, pre ktorú sa jeden z najsilnejších zážitkov stal na Zárubách v Malých Karpatoch.

„V porovnaní s inými miestami na trase to miesto nie je ničím výnimočné, pretože sú aj oveľa krajšie výhľady. Bolo to však v jedenásty deň, a teda posledný večer. Bola som blízko cieľa a pozorovala som západ slnka. Bol pri mne aj kamarát Miki. Zrazu som pocítila obrovskú eufóriu z toho, že sa mi podarí trasu na druhý deň dokončiť. Akoby sa uzavrel celý kruh,“ opisuje svoje pocity Júlia. Príjemné pocity boli súčasťou jej bežeckého

dobrodružstva a možno aj práve vďaka nim dokázala odbehnúť aj osemnásť hodín za deň.

„Som rada, že to mám za sebou. Bolo to nesmierne náročné, no už mi to nikto nevezme,“ hovorí s odstupom času. Hoci ju dlhé ultrabehy fascinujú, nateraz si dáva pauzu a prenecháva méty starším a skúsenejším bežcom. „Určite by som chcela zostať pri ultrabehoch, ale nie viacdnových. Najviac ma bavia stokilometrové trasy, na ktorých človek ráno vyrazí a večer je v cieľi. V tom sa cítim doma.“

O prekonávaní kríz si Júlia Batmendiynová myslí, že v človeku pestujú sebadôveru a odolnosť. „V bežnom živote mi pomáhajú nebať sa púšťať aj do náročných úloh, pretože sa mi už veľakrát potvrdilo, že to zvládnem.“

NOTA BENE

7 2021

Téma

16

Nocl'ah s príbehom

Jana Čavojská

Jana Čavojská, Humnokemp

Chcete zažiť noc na najkrajších miestach na Slovensku? Kemperská rodinka vymyslela projekt kempovania na súkromných záhradách, lúkach, v lesoch, sadoch a viniciach. Navyše s pridanou hodnotou v podobe skvelých ľudí.

kých atrakcií, kde by mohli prespávať. „Uvedomili sme si, že každé miesto niekomu patrí, každý pozemok je súkromným majetkom,“ rozpráva Noro. „Sme opatrní. Nezastavíme hocikde a nekempujeme úplne nadivoko. Majiteľom pozemku by to mohlo prekážať. Napadlo nám, že takýto problém môžu mať aj iní ľudia, ktorí nechcú porušiť zákon a pravidlá slušnosti.“

Raňajky na farmičke

Potom prišla pandémia koronavírusu. Kempy zatvorili. Noro s Kristínou si povedali, aké by bolo super, keby ľudia poskytli svoje pozemky na oficiálny prenájom a kemperi túžiaci po prírode by mohli legálne táboriť na pekných miestach. „Mysleli sme si, že sme vynasli prevratný systém,“ smeje sa teraz Noro. „No stačilo dať si tento nápad do Googlu a zistili sme, že takéto prenájmy v zahraničí už fungujú.“

Každopádne, vytvorili slovenskú platformu, ktorá prepája majiteľov pekných pozemkov so záujemcami o nocľah v prírode. Narodil sa Humnokemp. „Oslovili sme pár ľudí, ktorých poznáme a ktorí by boli možno ochotní prenajať svoj pozemok na dočasné kempovanie,“ pokračuje Noro. Získali prvých sedem miest. „Napríklad sad ovocných stromov na Myjave, včelnicu v Liešnici, vinicu vo Svätom Jure, Maringotku v Limbachu. Vlni sme systém otestovali a fungovalo to. Teraz sa ponuka rozširuje o ďalšie miesta.“

Odozva bola vynikajúca. Miesta na kempovanie možno nie sú preslávené atrakciami, no ponúkajú pridanú hodnotu. „Ľudia tam môžu zažiť ten priestor, ľudí, ktorí tam žijú a sú s ním spätí. Vyvoláva to pozitívnu emóciu,“ hovorí Noro. Napríklad na Farme pod Poľanou môžu hostia zažiť dojenie kôz a starostlivosť o zvieratá. Na raňajky zas môžu ochutnať trebárs praženicu zo žltučkých farmárskych vajčiek. Na Orave zas Malý ranč Na Okraji ponúka jazdu na koňoch. V Oáze medzi vinohradmi vo Svätom Jure alebo v Mýtnych Ludanoch pri Leviciach si hostia môžu dohodnúť ochutnávku vín priamo vo vinici. Kempovanie u súkromných majiteľov neponúka iba nocľah, ale aj príbeh.

Ako chovať včely

Systém je otvorený. Na webstránke Humnokempu sa môže zaregistrovať

každý, kto chce poskytnúť svoje humno na kempovanie. Noro a Kristína s nimi absolvujú rozhovor – minimálne telefonicky – a zisťujú, či pozemok skutočne patrí im, alebo, ak je v prenájme, či im zmluva s majiteľom dovoľuje poskytovať ho tretím osobám. „Každé miesto má svoj príbeh. Veľa majiteľov odišlo z mesta, budujú farmy na vidieku, vytvárajú pridanú hodnotu pre región, v ktorom žijú,“ opisuje Noro. Napríklad v Liešnici je humnokemp so včelnicou, kde majitelia organizujú aj vzdelávacie aktivity. Učia iných, ako chovať včely, organizujú kultúrne akcie. V sociálnej dielni Včelí kraj zas ženy z okolia vyrábajú sviečky a ďalšie výrobky z včelích produktov. „Majitelia včelnice priniesli na to miesto život, a to je pre mňa fascinujúce,“ dodáva Noro.

Kristína hovorí, že na humnokempovaní má najradšej úplné vypnutie a stretnutia s milými ľuďmi. „Obohacujú nás už len svojím spôsobom života. Vďaka tomuto projektu sme zistili, koľko je na Slovensku perfektných ľudí, ktorí síce nie sú na očiach verejnosti, ale robia skvelé veci.“ Dôležitým rozmerom Humnokempu je práve spoznávanie takýchto ľudí. Zároveň je kempovanie na súkromných pozemkoch často pohodlnejšie než inde, lebo majitelia obvykle poskytujú vodu, kúpeľňu či prípojku na elektrinu. Majitelia pozemkov vyberajú miesta pre svojich hostí starostlivo. Aby boli krásne a poskytli obrovský zážitok.

Takéto kempovanie má dôležitý rozmer legálnosti. „Na Slovensku stále prevláda názor, že prespať sa dá hocikde,“ myslí si Kristi. „Že si vybehnem len tak niekam na lúku. Lenže tá lúka niekomu patrí. Kemperi, ktorí idú cez Humnokemp, si už uvedomujú zodpovednosť k priestoru a radšej táboria so súhlasom majiteľa.“

Ďalšiu dôležitú pridanú hodnotu humnokopemovania vidia Maurovci na svojich dcérkach vo veku desať a osem rokov. Užívajú si voľnosť na čerstvom vzduchu, ale aj spoznávajú ľudí a ich prostredie, zisťujú, ako Slováci vlastne žijú a zarábajú si, na vlastné oči vidia rastliny z učebníc aj čo všetko treba urobiť pre ich doposťovanie alebo pre získanie poľnohospodárskych produktov.

Sad pod hviezdami

Lucie Meisnerová a Braňo Uherek majú v Lubine na myjavských kopa-

NOTA BENE

7 2021

Téma

17

niciach hostinec a sad. Obe miesta sú čarovné. Hostinec u Klačkov stojí pod Veľkou Javorinou už od roku 1898. Historickú stavbu z nepálených tehál rekonštruovali Braňo s Luciou pomocou pôvodných technológií. A dobrovoľníkov. Prostredníctvom občianskeho združenia hostia dobrovoľníkov z celého sveta a tí im na oplátku pomáhajú s potrebnými prácami. A humnokemperom začali ponúkať miesto na táborenie priamo v sade.

Sad u Haruštákov je súčasťou niekdajšej hospodárskej usadlosti na samote, kde Lucie a Braňo aj žijú. Obaja sem prišli z mesta, no do hlučného a prašného prostredia by sa už nevrátili ani za svet. Naopak, aj iným chcú poskytnúť ten pocit z miesta bez hluku, v blízkosti prírody, kde je taká tma, že v noci môžu pozorovať hviezdy. V sade pestujú staré odrody ovocných stromov, aké na myjavských kopaniciach ľudia kedysi pestovali. „Dnes ľudia poznajú supermarketové jablko odniekiaľ z Nového Zélandu a netušia, aké tu máme poklady,“ myslí si Lucie. „Pôvodné odrody sú úžasné a rôznorodé. Iné jabĺčka sú určené na zjedenie teraz, iné na štrúdlu, ďalšie na pálenku, a sú odrody, ktoré vydržia až do nasledujúcej jari.“

Lucie s Braňom toto všetko vo svojom sade hosťom radi ukazujú. Rôzne odrody jabĺčok, hrušiek, sliviek, ale aj moruše a oskoruše. A v sade sa pasie aj pätnásť ovečiek. Z toho sedem malých jahniatok. Ich otcom je vlašajší baranček, ktorý po správnosti ešte nemal byť schopný splodiť deti. Dostal meno Kollár, podľa nášho predsedu parlamentu. V sade býva aj prvý baranček, ktorý sa tu narodil. Nikolas Nejedlý z Kentu. Nikdy nezjedia ani maskota Filipa. Dostali ho do daru s podmienkou, že nepôjde na mäso.

„Keď chce človek vypnúť a nemať okolo seba žiadnu civilizáciu, takéto miesto je ideálne,“ myslí si Lucie. Na stanovanie vyhradili v sade krásne miesto s ohniskom. Nevidno odtiaľ ani náznak nejakej stavby alebo mesta. Kemperi majú k dispozícii suchý záchod a do domu si chodia po vodu.

Na hostí sú Lucie s Braňom zvyknutí. Milujú stretnutia s dobrovoľníkmi, ktorí u nich pomáhajú. „Väčšina ľudí, čo takto cestuje, sú ľudia rovnakej krvnej skupiny ako my. Máme si s nimi čo povedať. Zisťujeme ich životných príbeh, obohacuje nás to,“ opisuje Lucie. „Sú to príjemné stretnutia.“

Uprostred viníc

Vo viniciach nad Svätým Jurom ponúkajú miesto na prespatie na pozemku priamo medzi opustenými, zarastenými vinicami, ktoré tu volajú pustaky, Katarína a Michal Ježekovci. Katka je z vinárskej hodiny Hergotičovcov. Zákazníci, ktorí prichádzali na ochutnávky vína, sa často pýtali, či by tam niekde uprostred viníc nemohli zostať aj spať. „Raz som bola na Facebooku a pozerám: á, Humnokemp! To by sa nám hodilo,“ opisuje Katka. „Potom sme zistili, že s Maurovcami sa poznáme cez jeden divadelný projekt.“

Ježekovci pôvodne chceli doma zatepliť strechu a urobiť klimatizáciu. No zistili, že pustak nad mestom je na predaj a namiesto rekonštrukcie ho kúpili. „Načo budovať doma klimatizáciu, radšej pôjdeme do lesa, kde je prirodzený chládok,“ hovorí Katka. Chceli, aby mali ich deti kontakt s prírodou.

Pustak bola doslova džungľa ako ostatné dávno opustené vinohrady okolo. Michal ho po víkendoch vyčistil. Onedlho sa prihlásili prví hostia. Dvaja kamaráti s dvomi malými synmi. Manželky nechceli ísť na stanovačku, tak muži zobrali deti. Aj Ježekovci si už svoj humnokemp vyskúšali. Bolo to super. Spali v stane, pozorovali svätovánske mušky... Teraz si tam opravujú maringotku. Nevadí im, že to nejde rýchlo. Obaja majú vlastné zamestnanie, tri malé detičky, po víkendoch sa starajú o vinohrady... „Žijeme vinohradníctvom a vždy som si myslela, že o prácach na vinohrade a výrobe vína vie každý všetko. No od našich hostí som zistila, že to tak vôbec nie je. Kto chce, môže sa u nás niečo o vinohradníctve dozvedieť,“ hovorí Katka. Humnokemperom radi ukážu vinohrady, vínnu pivnicu a urobia ochutnávku vína. Takto sa dá zažiť Svätý Jur doslova plnými dúškami.

1 (str.16) Táboenie skempermi je pohodlnejšie než v stane.

2 Lucie Meisnerová a Braňo Uherek vo svojom sade – „humne“ na prenájom.

3 Humnokemp ponúka okrem legálneho prenocovania na pekných miestach aj zážitky.

4 Katarína a Michal Ježekovci na svojom pozemku uprostred opustených viníc.

5 Na kempovaní je najkrajší nepretržitý kontakt s prírodou.

6 Deťom sa v prírode otvárajú nové obzory.

Tridsať piatkov

Magdalena Rojo Kata Sedlák, archív M. A.

Stanica Žilina-Zárečie bola jedným z prvých kultúrnych centier na Slovensku. Jej zakladateľ Marek Adamov prešiel v máji na bicykli všetky podobné centrá, ktoré vznikli za posledných dvadsať rokov.

Naposledy bol na väčšej ceste v Indii na začiatku tisícročia. Potom prišla rodina a najmä budovanie dvoch kultúrnych centier, Stanice a Novej synagógy v Žiline. Čas zostával len na nejaké tie hrebeňovky či kde-tu dvojtýždňový výlet, ale inak žiadna veľká cesta. „Pandémia vytvorila okno príležitostí. Uvedomil som si, že sa dá aj inak, než len pracovať,“ hovorí Marek Adamov dva týždne od ukončenia svojej CykloKulTúry.

Jedného dňa dal do mapy kultúrne centrá na Slovensku a ukázalo sa, že trasa celkom dáva zmysel. „Máš dané body, ktoré musíš pospájať, a nemusia nijako sedieť geografiou alebo vzdialenosťou. A tu paradoxne ani jedna

vzdialenosť nebola väčšia, ako sa dá prejsť za deň,“ spomína, ako sa zrodil nápad. Potom prišla možnosť zažiadať si o štipendium od Fondu na podporu umenia (FPU) pre ľudí aktívnych v kultúrnej oblasti, ktorých zasiahla pandémia. „Keď mi dáte štipendium, obídeme všetky kultúrne centrá na bicykli,“ napísal do svojej prvej žiadosti o podporu. Domnieval sa, že si komisia pomyslí, že ide o vtip, lenže oni ho podporili. Plánovanie mohlo začať.

Oddych na bicykli

Prvý plán bol prejsť centrá v Anténe – sieti pre nezávislú kultúru. To

bolo asi tridsať miest. Do mapy však ľahko pribúdali ďalšie a ďalšie miesta, najprv sa ozývali ľudia z centier mimo siete, potom začal iniciatívne hľadať nepoznané body na kultúrnej mape aj sám Marek. „V Bratislave je viac kultúry ako na celom zvyšku Slovenska. Aj tam, aj v Košiciach som si vybral väčšie a etablovanejšie centrá. Ale v iných mestách som sa snažil navštíviť všetko, aj také centrá, čo ešte neotvorili. Prišlo mi dôležité ich obísť všetky, lebo už tam možno nikdy neprídeme,“ vraví o trase.

Prípravy na bicyklovanie prebiehali na skialpoch. Vďaka pandémie – opäť – sa Marek dostal na lyže častejšie

ako po iné roky. „Bicykel som vytiahol raz, aby som skúsil, či zvládnem za deň prejsť sto kilometrov. Zvládol som a vrátil som sa k lyžiam.“

Ešte pár dní pred jeho odchodom na mesačnú cestu snežilo. Máj bol neobvykle daždivý, Marek svoj plán upravoval aj podľa počasia. Fakt, že mal jasne dané zastávky, však prispel k tomu, že si na ceste oddýchol. „Pri bicyklovaní máš dané body. Dosť som si oddýchol práve vďaka tomu, že som nemusel rozmýšľať, kam idem. Každý deň som mal jasný cieľ, musím tam dôjsť, či prší, či nie, jednoducho ide.“ Upokojujúco naňho pôsobili aj nie vždy úplne logické úseky na takmer tisícosemstokilometrovej ceste.

Priznáva, že sa mu lepšie šliapalo v spoločnosti. „Najlepšie bicyklovanie bolo, keď sa ku mne pridal reálny bajker a previedol ma trailami, ktoré nie sú na mape. Alebo tam sú, ale nezapadlo by ma, že je to zjazdové. Raz dokonca so mnou bežal architekt z Popradu, Matúš Antolík. A on bol, samozrejme, rýchlejší v ťažkých kopcoch, kde som ja ledva vyšiel alebo musel bicykel tlačiť.“

Marek sa popri bicyklovaní dozvedel o mnohých ľuďoch, ktorí sa

tomuto športu venujú tiež. „Pandémia vytvorila nových cyklistov,“ tvrdí Marek, zatiaľ čo pomedzi svoje odpovede ujedná raňajky doma v kuchyni.

Bez záverečnej

Najprv premýšľal o svojej ceste ako o pandemickej dovolenke. Oddychové šľapanie sa však prelínalo s chvíľami v centrách, ktoré neraz pripomínali služobnú cestu. Napriek tomu spätne hovorí o mesiaci tridsiatich piatkov. „Každý deň som sa zastavil niekde, kde sa vytvoril malý piatok z ľudí, ktorých som navštívil. Na druhý deň som pokračoval. Tamtí oddychovali, ale ja som prišiel na nové miesto, pripravený na ďalší piatok.“

Marekove debaty s ľuďmi z kultúrnych centier mali v prípade nových či ešte neotvorených centier skôr podobu workshopov o tom, ako tvoriť. Pri starších centrách, čo do počtu rokov fungovania, to bola skôr psychoterapia. Tam, kde Marek chodí často, tam to nebolo o práci. Rozhovory sa uberali k deťom, či napríklad chorobám, ktoré prekonávajú.

„Vo väčšine prípadov som spal v kancelárii, v sále v spacáku alebo

ma niekto zobral k sebe domov. Prepletenie s osobným životom je v centrách veľmi husté, a preto v debatach nie je rozdiel medzi debatou o zdraví, vzťahoch, tečúcej streche a kultúrnom programe,“ vraví Marek.

V mnohých centrách neexistuje záverečná. Sú to komunitné miesta, kde sa ľudia stretávajú bez ohľadu na to, či je v nich práve program, alebo nie. Mávajú tam porady neziskovky, mamy pijú kávu, kým deti pobežujú okolo, a zároveň sa tam večer odohrá koncert niekoho z filharmónie. „Je to ako život sám. Môžeš tam ísť ráno s deťmi, večer na pivo, na trh, môžeš si tam nájsť frajera, frajerku, môžeš tam realizovať svoj nápad. Popri tom sa tam stále niečo dorába, rekonštruje. Vôbec nie je zvláštnosťou postaviť si v kultúrnom centre saunu, vymieňať si tam rastliny, oblečenie. A súčasne je tam medzinárodný festival.“

Slovo komunita je pri kultúrnych centrách kľúčové, hoci Marek Adamov upozorňuje na to, že ide o komunitu v neformálnom zmysle, pretože „skutočná práca s komunitou stojí aj na tom, že komunita spolu rozhoduje o umeleckom programe“. Kultúrne centrá však majú vyhranenú drama-

turgiu. „V neumeleckej časti sme takými nízkoprahovými, otvorenými centrami. V prípade tém sa vyhrajeme viac a v prípade umenia úplne,“ zhrnul zakladateľ dvoch centier, ktorý takýto koncept priniesol na Slovensko po tom, ako sa o ňom učil v západnej Európe.

Nepravidelný život

V okolitých krajinách neexistuje taká hustá sieť kultúrnych centier ako u nás. Marek Adamov o nej počas tridsiatich dní podával správy na svojom Facebooku. Ráno si musel nastavovať budík, aby stihol písať a vybrať fotografie z predchádzajúceho dňa. Písal aj o slovenských umelcoch, o kultúrnych inštitúciách, ktoré sú štátne, ale na nezávislé kultúrne centrá sa v mnohom podobajú. Status venoval tiež FPU. Práve Marek bol pri prvotných bojoch o medziodborovú podporu pre kultúrne centrá ešte pred dvadsiatimi rokmi. Dnes už môžu žiadať o program naprieč žánrami a FPU má samostatný program na podporu centier. Mnohí však strádatajú na prevádzkových nákladoch.

Väčšine centier chýba podpora samospráv, myslí si Marek Adamov. Ľudia v samosprávach nemajú podľa

neho skúsenosti s takými miestami, akými sú kultúrne centrá. Možno sa obávajú akéhosi aktivizmu, ktorý sa v centrách odohráva. Ďalším dôvodom môže byť aj odpor k akejkolvek inakosti, ktorý na Slovensku panuje. „Tieto miesta sú nepravidelné, to ma na nich veľmi baví, ale ľudia u nás, a politici tiež, sú za pravidelnosť, poriadok. Keď príde napríklad návrh festivalu, ľudia riešia, čo ak bude hluk. Radšej nič nerobme a bude pokoj. Mentalita, s ktorou narazíme, lebo ona nepodporuje život. Život musí byť nepravidelný.“

Marek Adamov sa ešte len vrátil z jednej cyklocesty a už premýšľal nad ďalšou – tentoraz za starostami. „Skúsiť ich potisnúť, sú za pomôžte im – nechýba im veľa, len majú prevádzkové problémy,“ vraví o možnom pláne podpory pre kultúrne centrá. Spomína chýbajúcu istotu. Napríklad v prípade mestského kina Akropola v Kremnici, kde si nemôžu dovoliť kúriť, ak nepríde na koncert dvesto ľudí. Či iné centrá, kde nevedia, kedy ich odstrihnú od elektriny.

Chatári

Po pracovnom ráne a raňajkách chceli ľudia v centrách neraz pokračovať v debate, no Marek musel ísť

ďalej. Boli aj miesta, kde by si rád vyhrnul rukávy a priložil ruku k dielu. „V Hideparku v Nitre je najčastejšie kultúrne podujatie, ktoré centrum organizuje, brigáda. Minimálne raz za týždeň. Obrovské územie komunitnej záhrady, kde sa aj pestuje, treba kosiť, čistiť. Keď som sadal na bajk v Lýceu v Modre, na brigádu sa schádzala celá partia. To isté v Kláštore v Rožňave.“

V začínajúcich kultúrnych centrách cítil veľkú prvotnú energiu, ale po svojich skúsenostiach aj tak premýšľal nad tým, ako im pomôcť, aby sa veci hýbali rýchlejšie. Ako zrekonštruovať historickú budovu Kláštora rýchlejšie ako za pätnásť rokov?

„Veľa z tých ľudí pripomína chatárov. Robia všetko – odhrabávajú sneh, varia, vedia robiť program a techniku, nie sú to kurátori alebo odborníci súčasného umenia, ale skôr multifunkční prevádzkovatelia. Inak sa to nedá robiť. Vďaka tomu to funguje aj v podmienkach, v akých to je, inak by to nešlo.“

Marek nechcel, aby bola táto cesta o jeho osobnej premene, ale v niečom terapeutická predsa len bola. Okrem oddychu si z nej doniesol aj vďačnosť za podmienky, ktoré sa im podarilo vybudovať v Žiline.

Túlanie prospieva nápadom

Elena Akácsová

Shutterstock

Keď sa hýbeme, kráčame, plávame, sťahujeme sa, rozhýbu sa nielen svaly, ale aj myšlienky v hlave.

Mala som šéfa so zvláštnou záľubou. Neustále sme sa vo firme sťahovali. Ak nie z budovy do budovy, tak aspoň z kancelárie do kancelárie. Alebo sme aspoň popresúvali stoly. Občas sme sa presunuli aj do iného okresu. Niektorí až do Austrálie. Ja som sa síce dostala najďalej do Hrubej Borše, ale zato som sa za desať rokov sťahovala minimálne dvadsať ráz.

Zlé jazyky hovorili, že to má ten náš šéf z nejakej manažérskej príručky, kde radili, že keď začnú vo firme viaznuť procesy, ľudia prestanú byť kreatívni a výkonní, treba ich rozhýbať. Že fyzické premiestnenie rozhýbe aj myslenie. A ono to zväčša fakt fungovalo.

Dnes manažérske príručky radia na rozprúdenie myslenia prechádzky. Dokonca ich odporúčajú namiesto tímových porád aj pracovných obedov či raňajok.

Na moje zaseknuté myslenie odjakživa fungovalo plávanie. Ten pravidelný monotónny pohyb a vodou obmedzené vnímanie robili divy. Odkedy udrela pandémia, vymenila som plávanie za chodenie. Spočiatku to nefungovalo, lebo som si vedome musela hľadať nové trasy, ale keď som už len bez rozmýšľania vyrazila, nápady sa vrátili.

Nie som jediná. A nemyslím teraz len na scénu z filmu Marečku, podejte mi pero, kde vedúci odbytu Svátek vie odpovedať, len ak sa pri tom prechádza. Piotr Iljič Čajkovskij sa každý deň dve hodiny prechádzal, poobedné prechádzky si robil aj Ludwig van Beethoven. Vášnivými chodcami boli Charles Darwin, Friedrich Nietzsche, Aristoteles, Virginia Woolfová aj Jane Austenová.

Francúzsky matematik a fyzik Henri Poincaré v autobiografickej knihe Základy vedy podrobne opisuje,

ako sa lopotil pri jednom matematickom objave (bola to trieda takzvaných Fuchsových funkcií, ale nepýtajte sa ma, čo to je). Vždy, keď si sadol ku stolu, tok jeho myšlienok sa zastavil. Počas dlhej chôdze myšlienky „povstávali v zástupoch“. A keďže bol fyzik, pokúsil sa to vysvetliť pomocou atómovej metafory. V nej každú jednotlivú myšlienku predstavuje atóm pripevnený

na stenu. Za bežných podmienok atómy zostávajú na mieste uzamknuté v stabilnej konfigurácii. Ale akonáhle začne myseľ a telo blúdiť, myšlienky sa od steny odpútajú a v obmedzenom priestore z ich vzájomných zrážok povstávajú nové kombinácie. Predpokladom takéhoto párenia myšlienok v hlave je, aby tam už tie jednotlivé atómy boli.

Pred niekoľkými rokmi psychológovia zo Stanfordovej univerzity skúmali na 176 študentoch pozitívny vplyv chodenia na kreatívne myslenie. Ich štúdia potvrdila, že študenti pri chôdzi dosahujú o 60 % lepšie výsledky ako pri sedení. Pritom bolo jedno, či sa prechádzajú vonku alebo na bežiacom páse. Výsledky ukázali, že najkreatívnejší sme pri chôdzi a ešte niekoľko minút po tom, ako sa posadíme. Ale pozor, ak bolo treba nájsť jediné správne riešenie, chôdza nebola veľmi prospešná. Ideálne je chodiť, keď potrebujeme získať nový pohľad na určitú vec alebo úplne nový nápad.

Ako? Rebecca Solnitová, autorka knihy Wanderlust alebo Dejiny chôdze, odporúča chodiť ďaleko a nie vždy rovnakou cestou. Neesemeskovať, nepozerať sa do máp. Nepúšťať si hudbu. Ísť sami. Vyhľadávať miesta, na ktoré je radosť chodiť pešo. A premýšľať.

Autorka je publicistka.

Svet voľnosti a ticha

 Katarína Strýčková Martin Krystynek, Master Qualified European Photographer

Žije tam, kde sa spája nebo so zemou. Vysokohorský nosič a chatár Viktor Beránek je tatranskou legendou.

Od roku 1977 je chatárom na našej najvyššie položenej chate – Chate pod Rysmi v nadmorskej výške 2 250 metrov. Je to zároveň posledná chata na Slovensku, ktorú zásobujú výlučne vysokohorskí nosiči. Práve Viktor Beránek je držiteľom slovenského nosičského rekordu. Na svojom chrbte vyniesol náklad s váhou 122,5 kilogramu.

Pri chôdzi v prírode sa vraj najlepšie premýšľa aj oddychuje. Čo sa odohráva vo vašej hlave, keď kráčate na hory?

Chôdza v prírode, u mňa navyše znásobená nákladom, je výrazne pomalšia. Práve pomalosť je prvý zjavný rozdiel medzi svetom „dole“ a tým „hore“. Vo svete dole sa nedá sústrediť na jednu myšlienku, človeka tam vždy niečo vyruší, niekto neustále niečo hovorí, vkuse zvoní telefón. Keď kráčam s vynáškou pomaly hore alebo idem len tak niekde sám na túru, môj mozog si odpocínie. Začne si odvíjať svoj vlastný film, svoj vlastný príbeh. Napadne mi napríklad, že by som mal okolo chaty postaviť plot. Začínam o tom

premýšľať, dostanem tisíc dobrých „zlepšovákov“, ako to zorganizovať. Svoje najlepšie nápady som dostal práve počas chôdze, najmä vtedy, keď v doline nie je veľa turistov.

Máte obľúbený čas na takú prechádzku s nákladom?

Na vynášky chodím rád v noci, respektíve skoro ráno alebo neskoro večer práve preto, aby som okolo seba nemal davy ľudí. Vtedy, keď je človek sám, keď ho nikto neruší, pociťuje obrovský pokoj duše aj mysle. V tom je krása života v horách, chodenia aj

nosenia. Človek je pokojný, spokojný a vyrovnaný.

V čom bývajú turisti pre nosičov problém?

Neuvedomujú si, že človek s ťažkým nákladom na chrbte dáva predovšetkým pozor na svoj dych a rytmus. Odpovedať na zvedavé otázky, alebo sa nebudaj zastavovať na fotenie s turistami je veľmi náročné. Ak ma chce niekto cudzí pozdraviť alebo mi dať najavo nejakú formu rešpektu, stačí, ak ustúpi nabok. Vždy, keď pri pohľade pred seba vidím topánky

ustúpené nabok, v duchu tomu človeku poďakujem.

Majú hory moc ovplyvňovať povahu človeka?

Hory človeka formujú. Na horách sa vám častejšie stane, že ľudia potrebujú vašu pomoc. Napríklad si niekto vyvrtné nohu, príde búrka a vy sa ocitnete v dileme – pôjdete mu pomôcť, hoci riskujete, že vás pritom zasiahne blesk? Morálne hodnoty dostanú v horách zabrať. To vás vychováva. Nevidíte iba seba, vidíte druhého človeka. Hory posilňujú

ľudskú ohľaduplnosť k ostatným. Aj inštinkty, ktoré máme v živote dole upokojuvané pohodlím a bezpečím civilizácie, sú hore namáhané oveľa viac. V horách je zima, príde krupobitie, padajú lavíny, všetko vo vašom vnútri sa namáha. To sa dole nedá, svoje inštinkty nevychováte vnútornou simuláciou lavínového poľa niekde na parkovisku pred nákupným centrom.

Akí sú ľudia, ktorí v horách žijú?

Hovorí sa, že ľudia na horách by mali byť lepší, alebo aspoň dobrí. No

zároveň sa s vami neskamarátia za poldeci pálenky. Pomôžu vám, ale držia si odstup, nepustia vás celkom k sebe. Priateľstvá na horách vznikajú, no sú založené predovšetkým na spoločných zážitkoch. Overí ich čas.

Hovorí sa, že neexistuje zlé počasie, ale len zle oblečený človek. Ako na horách odhadnúť, čo si obliecť, čo so sebou zobrať na túru?

Keď idete na túru, ktorá má trvať niekoľko hodín, musíte počítať s tým, že príde zlé počasie. Ľudia, ktorí vyrazia za pekného počasia v tričku a šlapkách a myslia si, že to tak ostane celý deň, sa väčšinou mýlia. Po búrkach na horách bežne prichádza ochladenie aj o dvadsať stupňov Celzia a nezriedka sa stane, že vo vysokej nadmorskej výške nasneží aj v lete. Neskúsenosť sa naozaj nemusí vyplatiť. Musíte mať so sebou aspoň pršíplášť a teplý čaj v termoske. Aj superdobře pripraveným sa môže stať, že príde také pekelné počasie, že nevedia, čo robiť. V prípade, že so sebou majú aspoň sveter a bundu, bude im istotne lepšie s nimi ako bez nich.

Hneváte sa na ľudí, ktorí na horách neodhadnú svoje sily alebo situáciu?

Keď sa stane, že ideme z chaty niekoho zachraňovať, osobne nikdy nikomu nič nevyčítam. Veď aj mne sa môže stať, že urobím chybu, aj mne sa môže na chodníku šmyknúť, môžem sklúzať alebo zakopnúť a ublížiť si. Vyčítať niekomu, načo chodí do hôr, keď sa tam môže dolámať, je nezmyselné, nemám to rád. V drivej väčšine prípadov sa ľudia z hôr vracajú spokojní, zdravší a so zážitkami, ktoré im dávajú energiu a radosť.

V jednom rozhovore ste povedali, že pri turistike nie je vždy najlepšie čakať na dobré počasie, pretože sa potom do hôr vyroja davy ľudí. Ako však odhadnúť počasie vhodné na turistiku tak, aby nám ako bežným turistom nehrozilo nebezpečenstvo?

Na túru je dobré ísť už vtedy, keď po zlom počasí nastáva zlepšovanie. To znamená, že možno ráno ešte trochu zmoknete, ale časom bude dážď ustávať, oblačnosť sa pretrhá, miestami bude vidno modrú oblohu, a hoci možno budú slabé hmly

či nízke oblaky, vzduch bude úžasne voňavý a z prírody budete mať krásny zážitok. Stádovitost turistiky v dobrom počasí je znakom najmä posledných dvoch-troch rokov. Mnohí ľudia sa nechávajú celkom ovládať predpoveďou počasia vo svojich mobiloch. Ak vonku tri dni prší, v podstate si môžem byť istý, že nám na chatu nepríde ani noha. Pritom my s kolegami chodíme s nákladom hore každý deň. Akonáhle sa však na displeji mobilu objaví dobré počasie, do hôr sa vyhrnú davy. Na chodníku potom stojí človek za človekom, a keď prídu k ťažšiemu úseku s reťazami, kde niekto náhodou „vytuhne“ a zastaví sa, čakajú tam aj dve hodiny. Z takej túry ľudia nemôžu mať nič, je to horšie ako prechádzka po preplnenom Václavskom námestí v Prahe, pretože na turistickom chodníku sa nemáte kde vyhnúť, ustúpiť bokom. Ak nebodaj príde búrka, je to potom už úplná katastrofa.

Aké dôležité je vedieť si správne rozdeliť sily a vedieť oddychovať tak, aby mal človek z pobytu v prírode radosť?

Zvoliť si správnu taktiku je veľmi dôležité. Ja napríklad ráno príliš nejem, jedlo si nabalím so sebou a raňajkujem až zhruba v polovici cesty. Zásada, ktorej sa osobne držím, je vyraziť polovičnou rýchlosťou. Hneď po prvých sto metroch si sadnem, dodatočne si skontrolujem popruhy na náklade, napravím si tričko, na hlavu si dám čelenku, aby mi neskôr pot nestekal priamo do očí, a až po finálnej kontrole začnem kráčať. Kráčam krátke intervaly. Zrýchľujem iba vtedy, keď príde zlé počasie, pretože keď vás naháňajú blesky po doline, tak sa naozaj treba ponáhľať. No práve pre takéto situácie treba mať v sebe našetrených dostatok síl, nesmiete si ich minúť zlou stratégiou. Zvyčajne to však turisti robia naopak. Mnohí sa rýchlo ženú vpred okamžite, ako ráno vyrazia. Pritom to najhoršie, čo môžete urobiť, je ísť v skupine, v ktorej sa prvý ženie najrýchlejšie. Sebeckto je proste naša silná stránka. Za takýmto lídrom potom ide väčšia skupina, na ktorej samom konci zvyčajne kráča najslabší a zúfalo sa snaží stačiť ostatným. To je absolútne zlá stratégia. Ak už ide na túru celá skupina, v jej čele majú ísť tí najslabší a ostatní sa im

majú prispôbiť. Ďalšia zlá vec je, že ľudia na turistike v kuse rečnia. Niekedy hovoria neveriteľné hlúposti, o politike, o práci. Pri vynáske si to nevdojak vypočujeme. Často ich v podstate nikto nepočúva, ale oni aj tak neustále rozprávajú. Neuvedomujú si, že tým prichádzajú o sily, ktoré im neskôr môžu chýbať. No a úplne najhoršie je, keď turistom začnú vyznávať telefóny. Vtedy by som sa najradšej zavrtal medzi skaly. V tomto som možno staromódny, ale neviem si predstaviť, ako sa dá za takýchto okolností vnímať a užít si prírodu.

V čom sa za roky, čo ste chatárom, zmenil život v horách a prečo?

Zmenil sa, pretože ho ovplyvňujú ľudia, ktorí na hory chodia. Po páde komunizmu, príchode kapitalizmu a konzumného spôsobu života sa rýchlosť v honbe za všetkým, čo pri naša pohodlie, zvýšila. Ľudia, ktorí v tomto novom svete žijú, ovplyvňujú aj hory a atmosféru v nich.

Vo voľnom čase sa venujete paraglidingu. Čím vás obohatil vo vzťahu k horám a prírode inak než chôdza?

Paragliding a hory majú spoločné to, že človeku dávajú obrovskú slobodu. Pocit voľnosti a radosti z výhľadu je krásny z padáku aj z vrcholov hôr. Paragliding má navyše výhodu voľného pohybu vzduchom. Naozaj sa pri ňom cítite slobodný ako vták, je to skutočná lahoda pre oko. Keď pristanete a ležíte v tráve, ste šťastný človek. Takže keď idem napríklad na túru na Slavkovský štít, mám so sebou padák a sú dobré podmienky, dole si to zletím. Alebo keď prídem z chaty a ešte mám do západu slnka dve hodiny, zoberiem si ku padáku motor a trochu si polietam. Minule som dve hodiny lietal nad lúkami okolo Příbyliny, pozeral som na krajiny a ovce pod sebou, dokonca som naháňal bežiacieho medveďa. Zaujímavé bolo, že keď som potom pristál na zemi, ten medveď prišiel až ku mne, asi zo šiestich metrov som si ho nahral na video. Smial som sa, že možno tiež dostal chuť si zalietieť a prišiel sa prihlásiť do kurzu.

Baví vás adrenalín?

Myslím, že najmä starí ľudia, ako som ja, by mali robiť aj trochu adrenalínové veci. Pri televízoroch

starneme rýchlejšie, adrenalín nás udržuje mladšími. Začal som robiť aj kiting na lyžiach, to je tiež úžasný zážitok. Niekedy vyjdem hore s lyžami na skialp, zlyžujem dole, alebo si vyjdem na túru na Choč či Ďumbier. Aj päťdesiatkrát za rok prespím vonku pod hviezdami. Spať v prírode pod jasným nebom je ten najlepší, najkrajší a najluxusnejší hotel na svete, žiaden nemá viac hviezdíček.

Čím je pre vás ticho?

Vo svete hluku je ticho veľmi fajn. Niekedy vynášam v takom tichu, že počujem tlkot vlastného srdca. Niekedy sa stáva, že do toho začne padať ľad, ktorý okolo mňa zvoní ako zvončeky. Vtedy sa cítim spojený s prírodou. Vtedy som spokojný.

Z čoho máte najväčšiu radosť?

Najväčšiu radosť mám z toho, že som. Že stále cítim zmysel v tom, čo robím, že môžem vymýšľať, vyrábať, nosiť, starať sa o chatu. Že život v horách je taký, aký je. Mám krásny, dobrý život. Neľutujem, že som do hôr kedysi zablúdil.

Dnes je presne 1. júna. Čím žijete tieto dni?

Viktor Beránek (69)

Vysokohorský nosič a chatár. Do Vysokých Tatier prišiel po sovietskej okupácii Československa, keď ho vyhodili zo školy, pretože sa odmietol učiť ruštinu a na zošit si ako názov predmetu napísal „Okupantčina“. Vystriedal niekoľko tatranských chát, od roku 1977 robí chatára na Chate pod Rysmi.

Vždy, keď končí sezóna, sa na chate unavení tešíme, ako na zimu zatvoríme. Teraz po zime sa zase tešíme na otvorenie. Na to, ako si naložíme prvé náklady a po snehových poliach budeme v slnku šliapať hore. Budeme pozorovať malé svište vychádzajúce z nôr, malé kamzíky. Je to ako v legendárnom filme Medená veža – náš svet je na mieste, kde sa spája nebo so zemou. Iný svet pre nás neexistuje.

Ak sa chcete dozvedieť o Viktorovi Beránkovi a téme nosičstva viac, sledujte jeho inšpiratívne vystúpenie na konferencii TEDx Bratislava 2021, ktorá sa uskutoční v sobotu 3. júla od 15.00 do 18.00 hodiny v živom vysielaní. Lístky sú v predpredaji na www.tedxbratislava.sk.

Služba za protislužbu

 Galina Lišháková Ivana Grešlíková

Digitálna nomádka Ivana Grešlíková sa často stará o cudzie obydlia, záhrady a domáce zvieratá, kým sú ich majitelia odcestovaní, výmenou za ubytovanie u nich doma. Takto funguje housesitting.

Práve býva s priateľom v bulharskej Sofii, v obrovskom dome s veľikánskou záhradou. Komunikujeme cez videohovor, preto nasmeruje kameru na zeleň, ktorú má na starosti. „Je to obrovská záhrada. Ráno nám trvá minimálne dve hodiny, kým ju polejeme a nakŕmime zvieratá, päť mačiek, psa, papagáje, zachránené holuby, sliepky a malé kuriatka. To isté absolvujeme dve hodiny večer. Majitelia ani nechceli samého housesittera, upozorňovali, že na jedného človeka by toho bolo veľa. A to je aj pravda,“ približuje Ivana, ktorá nomádi už osem rokov.

Psy aj rybičky

Housesitting využíva takmer šesť rokov, ale nie vkuse. Niekedy takto býva tri mesiace v roku, inokedy aj osem. Princíp housesittingu možno trochu prirovnať k Airbnb, službe, pri ktorej ľudia prenajímajú svoje obydlia turistom. No kým prostredníctvom Airbnb hradíte ubytovanie peniazmi, pri housesittingu platíte protislužbami: starostlivosťou o obydlie, domáce zvieratá, záhradu. V tomto prípade sú peniaze v hre len výnimočne. „Napríklad ak ste v oblasti, kde je málo vody alebo je drahá, čo som zažila v Portugalsku, alebo ak využívate internet, ktorý majitelia nepoužívali,“ hovorí Ivana.

Má za sebou dvadsať housesittingov, v Anglicku, Portugalsku, Turecku, Taliansku, Mexiku, Kolumbii, USA či vo Vietname. Strážila byty aj domy, starala sa o záhrady, mačky, psy, sliepky, akváriové rybičky i sladkovodné ryby v rybníku. Ak nerátame pani, ktorá zatiaľ, že jej pes je chorý – no Ivana to aj s ním zvládla – má iba dobré skúsenosti. „Čo sa týka prostredia, najkrajšie to bolo v Turecku a v Portugalsku, v dedinách dosť odrezaných od zvyšku krajiny. V Turecku aj vďaka tomu, že ľudia v dedine boli ku mne milí, predavači už vedeli, čo si idem kúpiť a ja som zas vedela, u ktorých dostanem najlepšiu

zeleninu. Majitelia ma tam pozvali aj druhýkrát, takže som tam strávila dohromady pol roka a ešte ma nechali prevetrať ich ďalší dom vo Francúzsku.“

Miesto, kde strážila dom v Portugalsku, opisuje ako južanskú džungľu, prenádhernú krajinu plnú figovníkov, olivovníkov a korkovníkov. Bývala v štyristoročnej vile. Nikdy nič mimoriadne nezlyhalo, čo Ivana pripisuje aj svojej viere v to, že všetko dobre dopadne. „Som presvedčená, že čokoľvek vyriešim, či to bude trvať hodinu, alebo deň. A naozaj to tak je. V Portugalsku sa mi vážnejšie pokazila voda v dome, v dedine nikto nehovoril po anglicky, navyše bola nedeľa. No podarilo sa mi zohnať opravára, Ukrajinka, ochotného hneď prísť.“ Pre vysvetlenie dodáva, že aj ona je Ukrajinka, hoci sa narodila na Slovensku.

Čo nevidieť

Ivanu živia cestovateľské blogy ivanagreslikova.com a NomadIsBeautiful. O svojich zážitkoch, skúsenostiach z cestovania a housesittingu vydala už tri knihy: Thajsko bez cestovky, Komplettný sprievodca housesittingom a U vás zjem všetko. Keď po náročnejšom období cestovania a zbierania materiálu na písanie potrebuje trochu pokoja, vyhľadáva housesittingy na vidieku.

Ale dobré spomienky má aj z housesittingu v mestách. „V New Orleans som strážila byt, no jeho majiteľom záležalo na tom, aby som si v dobrom užila aj ich mesto, takže mi niekoľkokrát v týždni posielali tipy na rôzne umelecké festivaly. New Orleans je perfektný pre milovníkov jazzu, aj úplne malé deti tam hrajú na saxofóne.“

No na druhej strane stretávajú tisíce ľudí bez domova. „Len čo opustíte atraktívne štvrte, v ktorých sú džezové bary a reštaurácie, vidíte ľudí spať na kartónoch. To isté platí pre multikultúrny New York. Tam medzi ľuďmi bez

domova počuť rozličné svetové jazyky. Pochopíte, že strechu nad hlavou môže stratiť naozaj každý.“

Ivana sa popri cestovaní zapája do rôznych charitatívnych projektov. Je to jej spôsob, ako poďakovať životu za všetko dobré, čo jej prináša. V New Yorku pracovala jeden deň ako dobrovoľníčka vo výdajni jedla pre ľudí bez domova v rámci projektu Holy Apostles Soup Kitchen, v Thajsku štyri dni pomáhala v záchranom centre pre slony, ktoré doslúžili ako atrakcia pre turistov. „Paradoxne, aj ja som sa veľmi túžila pozrieť na slonovi, kým som si neprečítala o ich osude. Turisti sa ľahko nechajú nalákať na podobné atrakcie, veď neraz sú prezentované ako pomoc pre miestnych ľudí, ktorí vďaka nim majú prácu. Netušíme, že sú často obeťmi šikovných obchodníkov, ktorí miestnym zo zisku platia len mizivé percentá.“

Radšej oficiálne

No vráťme sa k housesittingu. Funguje viacerými spôsobmi. Ak nerátame stráženie zvieratiek u priateľov alebo príbuzných, možnosti sú dve. „Buď sa zaregistrujete cez niektorú z oficiálnych webov, ktorá ho ponúka, alebo si ho nájdete prostredníctvom Facebooku.“ I keď v oboch prípadoch sa spoliehate najmä na svoju skúsenosť s ľuďmi a intuíciu, Ivana odporúča hľadať kontakty cez oficiálne housesitterské stránky, pretože s druhou možnosťou nemá najlepšiu skúsenosť. Sama od začiatku využíva TrustedHousesitters.com, ktorá overuje identitu housesittera aj majiteľa obydlia na základe ich dokladov, telefónneho čísla a medzinárodného výpisu z registra trestov. „Mne ako housesitterke táto stránka pri strážení obydlia poskytuje nonstop veterinárnu linku, čo som našťastie nepotrebovala. Prenajímateľovi ponúka možnosť poistiť si dom počas trvania prenájmu.“

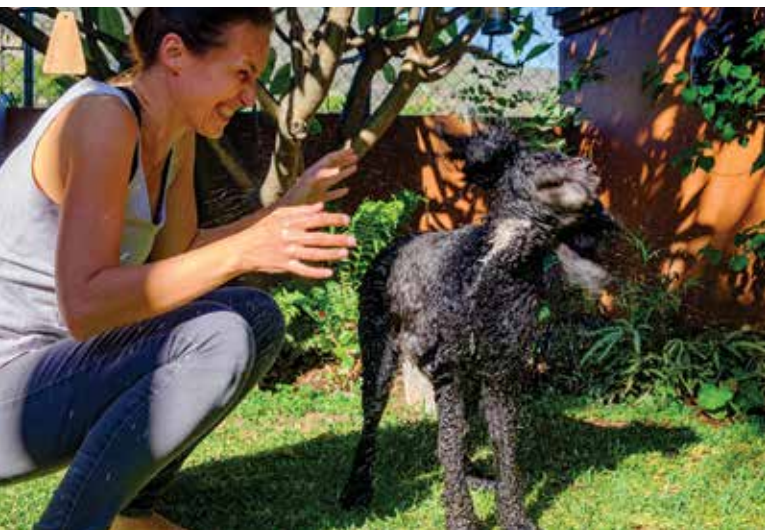

NOTA BENE

7 2021

Téma

28

Ako to funguje v praxi? Priamo na webe alebo cez aplikáciu sprostredkovateľa housesittingu si nastavíte krajiny, do ktorých by ste chceli ísť, takže dostávate oznámenia iba o ponukách z nich. Ak vás niektorá ponuka zaujme, odpíšete na ňu. „Majitelia si zväčša zo záujemcov vytipujú troch – štyroch, telefonicky sa s nimi spoja a po rozhovore sa rozhodnú pre jedného z nich. Ideálne je, keď sa navzájom spojíte cez videohovor, lebo si vytvoríte presnejší dojem. „Keďže v 98 – 99 percentách ponúk ide aj o

stráženie zvierat, je dobré podrobne sa na ne povypytovať. Napríklad či nepotrebujú lieky, aké majú medzi sebou vzťahy, ak ich je viac; ak sú to mačky, či chodia von...“ Cestovateľka tiež odporúča podpísať s prenajímateľom dohodu o sumách, ktoré uhradíte, ak napríklad rozbijete šálku alebo pokazíte spotrebič. Jej vzor by sa mal dať stiahnuť zo všetkých portálov pre housesitting. Dôležitou oporou pre housesitteraávajú susedia prenajímateľov, najmä na dedine. Majitelia vás s nimi väčši-

nou zoznámia. Ak neznámia, každopádne si od nich vypýtajte kontakt na niekoho, kto vám môže v prípade núdze pomôcť.

Autorka je redaktorka portálu Veda na dosah.

1, 2 (str. 29) Pouličný festival v New Orleans.
3 Raňajky pre sliepky v Belgicku.
4 Umývanie Teddyho v Mexiku.
5 Miláčik Ella v Hanoji.

Potulky za zvukmi

 Mária Muhl Mária Muhl, archív J. G.

Zvuk hrkotajúceho nákladného vlaku znie pre Jonáša ako jedinečný orchestr, v prírode si zase rád zaspieva spolu so žabami kunkami žltobruchými. Miesta si pamätá podľa zvukov, ktoré si mnohí ani nevšimnú. Je vášnivý zberateľ húb, skúma ich do poslednej spóry. Nevšedný cestovateľ Jonáš Gruska.

Všetci sa túlame za nejakým cieľom. Niektorí kvôli prírode, iní za kulinárskymi zážitkami či kultúrou. Jonáš cestuje z netradičného dôvodu. Je fascinovaný zvukmi okolo seba. Cestuje za nimi do odľahlých častí Slovenska, prespáva sám v horách, vyberie sa na salaš medzi ovce či nočným vlakom do Okoličného pri Liptovskom Mikuláši, aby v tichosti nadržanom nahrával zvuky kostola.

Rozprávajúce rastliny

Všetko začalo na škole v Holandsku pred takmer desiatimi rokmi.

Študoval sonológiu, čiže zvuky, v Haagu, a experimentoval so zvukmi. Postupne sa z nahrávacieho štúdia vybral do terénu. Bol to pre neho prirodzený vývoj. „Keď som sa vrátil domov, začal som za zvukmi cestovať, vyhľadávam odľahlé lokality, napríklad salaš na východe Slovenska či prekladisko vlakov v Čiernej nad Tisou.“

Jonášov koníček a široké vedomosti o zvuku sa prepojili s prácou. Založil kultúrne centrum LOM v Bratislave. Má malé vydavateľstvo, vďaka ktorému poskytuje zázemie experimentálnej, improvizovanej hudbe i terénym či surovým nahrávkam,

ktoré nie sú komponované do hudby. Vlastní viac ako päťdesiat druhov mikrofónov, ktorými vie nahrávať zvuky pod vodou či vibrácie zeme. Jednou z jeho najväčších výziev je zaznamenať čisté zvuky pod vodou pomocou hydrofónu. „Baví ma nahrávať zvuky rastlín, ktoré produkujú pod vodou rôzne plyny, vďaka fotosyntéze vzniká kyslík a ten v bublinkách ide hore. To všetko sa dá nahrávať,“ hovorí o svojich snoch. Hydrofónov má niekoľko, ale ani jeden zatiaľ nie je bez šumu a dostatočne dobrý pre jeho citlivé uši.

Jonáš má široký pracovný záber. Pre Slovenskú národnú galériu zdokumentoval zvuky kláštorného kos-

NOTA BENE

7 2021

Fenoméni

31

tola v Okoličnom. Pre neho to bolo náročné, cestoval celú noc vlakom, aby sa ráno o piatej mohol neruše-ne pustiť do práce. Nemá vodičák, a tak využíva hromadnú dopravu a bicykel. „Snímal som, ako cho-dím po kostole, ako vo zvonici fúka prievan, ako niekto listuje v mod-litebnej knižke, zvuk sadania si do starej lavice,“ s úsmevom opisuje svoju prácu. Jonáš dokumentuje nezvyčajné jemné odtiene prostre-dia. Nahráva si antropofónne zvuky, ktoré vyrába človek, ale aj biofónne, čisté zvuky prírody. Niektoré zvuky zostávajú ako surové nahrávky bez zásahov, iné upravuje a používa vo svojej experimentálnej hudbe.

Vynálezca

„Zaujíma ma zvuk v celom svo-jom spektre, čiže aj z psychoa-kustického rozmeru, jeho fyzika, zaznamenávanie, a tak som začal vyrábať špeciálne mikrofóny,“ ho-vorí Jonáš. Nazval ich Elektrouši. Dokázu zachytiť zmenu v elektro-magnetických poliach. „Je to úplne iná dimenzia informácií. Nie sú to originálne zvuky, ale niečo, čo sa deje v elektromagnetickom poli, napríklad telefónu, čo my nedoká-žeme vnímať, nemáme na to zmys-ly, ale vo výsledku je to počuť ako zvuk,“ vysvetľuje zariadenie. Jeho predchádzajúce mikrofóny Elektro-sluch využili tvorcovia, ktorí pre Netflix natáčali film iBoy. Teraz sa každá nová várka mikrofónov roz-predá doslova za tri minúty. Okrem toho robí aj geofóny, ktoré zas sní-majú vibrácie zeme.

V teréne vytvára príbeh o priesto-re vďaka dvom mikrofónom. Máme dve uši a aj on sa snaží priblížiť sa čo najviac k realite. „Keď som bol nahrávať ovce na salaši, tak som si urobil taký totem. Hore boli mik-rofóny a dolu nahrávacie zariade-nia. Nechal som techniku medzi zvieratami a z diaľky sledoval, aby do toho nejaká ovca nedrgla,“ opi-suje svoje improvizované prírod-né štúdio. Počas svojich výjazdov urobí niekoľko hodín nahrávok, ktoré potom delí a využíva na ďal-šiu prácu. Samotné nahrávanie prírody si vyžaduje trpezlivosť. Pri nahrávaní lúčnych koníkov rozlo-ží mikrofóny na mieste, kde ich je veľa, odíde a čaká pätnásť minút,

či sa opäť pustia do koncertovania, ktoré pripomína zvuk píľky. Keď chce nahráť čistú prírodu, cestuje niekoľko hodín mimo Bratislavy. Počas prípravy na mape hľadá, kde sú najbližšie továrne, obydlia, bane. Snaží sa nájsť zvukovo čo najčis-tejšie prostredie, aj keď napríklad lietadlám sa vyhnúť nedá. Nieke-dy, naopak, ľudský element dokáže vytvoriť zaujímavú vec. Nahrávky neskôr vydáva vo vlastnom vyda-vateľstve, používa pri vystúpeniach alebo ich ďalej hudobne spracúva. Vo svojom odbore je medzinárodne známy. Medzi zvukovými umelca-mi, lovcami či dokumentaristami zvukov.

Odtiene

Jedným z najfascinujúcejších zvukov sú zvuky žaby kunky žltobruchej v dunajských luhoch. Vydá-va špecifický zvuk na svoju lokali-záciu. „Nie je to krkanie, ale pekný tón. Keď je ich veľa pokope, je to magické,“ opisuje svoj obľúbený zvuk Jonáš. Z mestských zvukov má najradšej, keď do seba narážajú ko-vové štruktúry a generujú zvuky. Pri Dunaji nahráva, ako vlny prechá-dzajú cez duté kovové pontóny. Keď do seba narazia, vydajú mechanické spomalené zvuky. „Super sú vlaky, hlavne nákladné. V ich podvozku sa deje veľa zvukových vecí so špe-cifickým rytmom. Sú také surové, nie sú nijak odhlučnené,“ farbisto a presne opisuje jednotlivé detaily skúsený lovec. Počúvať s takýmto vysvetlením a vnímaním vlak je zá-žitok. Stačí zatvoriť oči a sústrediť sa na rytmus a harmóniu.

Opakom vydávania zvukov je ti-cho. „To je taká smrť. Je to absencia všetkých živých vibrácií,“ potichu povie Jonáš. Absolútne ticho však v podstate neexistuje. Najviac sa k tomu približujú anechoické kom-naty, ako sa nazývajú najviac od-hlučnené miestnosti, kam neprení-ká žiadny zvuk z okolia. Tu človeku scitlivejú uši natoľko, že po krátkej dobe dokáže počuť vlastný tlkot srd-ca a zvuky svojho tela. „Je to zaují-mavé miesto na akustické fyzikálne experimenty. Keď sa stretnú dva zvuky v jednom bode, tak sa dokážu vynulovať a vznikne hluchý bod,“ vysvetľuje Jonáš, ktorý mal mož-nosť vyskúšať si pobyt v takejto špe-

ciálnej miestnosti v Holandsku. Je to však neprirodzené a človek dlho na takom mieste nedokáže vydržať.

Bádateľ húb

Jonáš objavil v sebe pred dvomi rokmi ďalšiu vášeň. Kamarátka mu darovala sadbu hlivy ustricovej. Na kávovom odpade v pohári vypes-toval krásnu veľkú hlivu. Vyrástla a s ňou aj jeho nová záľuba. Huby sa stali prioritou, do lesa chodí niekoľ-kokrát do týždňa, často na päťhodi-nové prechádzky. Skúma huby a ich prepojenie v ekosystéme. Bez nich by nedokázalo existovať takmer deväťdesiat percent rastlín. Svet húb je jedinečný, farebný, rozma-nitý. Zatiaľ ich hlavne fotí ako celky i detaily, pozoruje pod mikrosko-pom, sleduje v prostredí.

Jedným z jeho nových projektov je sledovanie lišajníkov na petržal-ských betónoch, múrikoch, sochách. „Je fascinujúce, čo tu žije. Mnohé sú maličké, ale pritom rastú aj tridsať rokov. Zažili ešte socializmus, sú to takí pamätníci,“ so záujmom o nich hovorí novodobý hubár. Z lišajníkov sa vďaka ich pomalému rastu pri-tom dá čítať ako z letokruhov.

Okrem zbierania a jedenia húb hľadá Jonáš ich význam v prírode, účinky, zloženie. Svet húb prirov-náva k svetu ľudí, ľudia aj huby žijú v spoločenstvách a vzájomne spolu-nažívajú. Jonáš Gruska usporiadal dva ročníky festivalu húb mykoLom. Všimol si, že mnohých ľudí to na-štartovalo k vlastným projektom o hubách, a tak sa stala táto komu-nita akoby podhubie, z ktorého vy-rastajú nové časti.

Keď sa Jonáš do niečoho pustí, ide do hĺbky. Bába, skúma, hľadá, prepája fyziku s biológiou, prírodu s umením. Túla sa mestami a príro-dou, za zvukmi, hubami a lišajník-mi. Je priekopníkom a inšpiráciou pre svoje okolie.

- 1 (str. 31): Pred dvomi rokmi objavil Jonáš vášeň pre huby.
- 2 Jonáš Gruska cestuje za nahrávaním zvukov.
- 3 Nahrávanie zvukov v prírode.
- 4 Jonáš počas nahrávania v kostole.

Blondiak s batohom

 Jana Čavojská Archív L.Z.

Ladislav Zibura prešiel pešo tisícky kilometrov. Chôdza je preňho cieľom jeho ciest. Naplňa ho v každom okamihu, každým krokom. Vyberá si neturistické miesta, kde sa z turistu miestni tešia.

V pätnástich si v ženskom časopise prečítal o púti do Santiaga de Compostela a vysníval si tú cestu za dobrodružstvom. „Ale keď máte pätnásť, je to nepraktické, lebo vás nikto nechce nikam pustiť,“ konštatuje. „Veľmi som sa tešil, až zmaturujem a na tú púť sa vydám.“

Čech Ladislav Zibura (29) prešiel odvtedy pešo tisícky kilometrov. Pešie cestovanie nakoniec zavesil na klinec a vyskúšal bicykel, autostop aj hromadnú dopravu. No stále tvrdí, že je to výborný spôsob na spoznávanie ľudí, ktorí vytvárajú charakter každej krajiny. A pri takomto type cestovania je cieľom samotná cesta.

Poetické nepohodlie

Na púť do Santiaga chodia ľudia už viac ako tisíc rokov. „Myslím si, že na svete je málo vecí, ktoré by ľudia robili tisíc rokov a nedávali by žiadny zmysel,“ hovorí Ladislav. „Tak som sa tam vydal a úplne to naplnilo moje očakávania. Fascinuje ma história tejto púte. Je skvelé, že je to kombinácia nádhерnej prírody, pamiatok, dobre značenej cesty, ktorá vedie peknou krajinou, a milých a priateľských ľudí. Je to taký detský tábor pre dospelých. Spoznáte ľudí z celého sveta.“

Počas piatich týždňov putovania do Santiaga de Compostela si Ladislav uvedomil nenahraditeľnosť pešej

chôdze. Úplne iný spôsob cestovania než cestovanie za tými „naj“, teda že si v danej krajine vyberiete nejaké zaujímavosti a cestujete od jednej k druhej. „Drvivú väčšinu času strávite presunmi. Ale na púti je chôdza cieľom samotným. V každom okamihu každým krokom naplňate cieľ svojho počínania,“ hovorí Ladislav. „Keď putujete takto v pomalom tempe, začnete pozorovať svet spôsobom, akým ste ho doteraz nevníмали. Všimnete si drobnosti. Kvety, pohyby rastlín vo vetre, správanie vtákov, opakujúce sa vzorce v krajine.“

Teraz budem parafrázovať Ladislava Ziburu a štýl, akým píše svoje knihy, a spýtam sa: „Ale, Ladislav, a čo to

nepohodlie? Vláčenie ťažkého batoha? Nocľahy v spacáku na pochybných miestach? Nedostatočná hygiena?“ Ladislav odpovedá, že mu to vlastne prišlo poetické. Vraj sa na to dá zvyknúť, hlavne keď je človek mladý. „Nepohodlie kultivuje krásu vecí, ktoré sú za bežných okolností normálne dostupné. Človek je nadšený z toho, keď má príležitosť vykúpať sa, možnosť dať si kávu.“

Starým štýlom

Po Santiagu sa Ladislav vybral na cestu do Jeruzalema. Neprešiel ju celú pešo, lebo mu v ceste stálo more aj vojnovým konfliktom zmietaná Sýria.

No kráčal štyridsať dní a pohyboval sa medzi Izraelčanmi aj Palestínčanmi. Po návrate poskytol niekoľko rozhovorov médiám a ozvali sa mu z jedného vydavateľstva, či nechce napísať o svojej ceste knihu. Chcel. 40 dní pešo do Jeruzalema bola jeho prvá kniha, teraz dokončuje piatu. Tá je o Česku. Štvrtá v poradí, Prázdniny v Európe, bola už o jeho zážitkoch zo stopovania. Medzi nimi boli ďalšie dve: Pešo medzi budhistami a komunistami a Už nikdy pešo cez Arménsko a Gruzínsko.

Medzi budhistami a komunistami to bol extrém. Tri mesiace na ceste Nepálom a Čínou. Priletel do Káthmandu, odtiaľ kráčal k Anna-

purne, obišiel ju a pokračoval na juh do Lumbini, rodiska Budhu. „Trasa, kadiaľ nikto nechodí,“ konštatuje Ladislav. „V Nepále sa chodí po horách. Prečo by niekto kráčal údoliami? Znamená to často chodiť aj vo veľkej premávke. Poriadna mapa krajiny neexistuje. V každej dedine sa musíte pýtať na cestu do ďalšej. A zistujete, že hoci nejaké dediny na mape sú, ich názvy sa zásadne odlišujú od názvov, akými ich označujú v Káthmandu, kde tie mapy tlačia. Takže je to navigačná výzva. Musíte veľa hovoriť s miestnymi. A je to cestovanie starým štýlom. Nie je tam elektrina a nikto nehovorí po anglicky. Myslím, že sa to nijako nelíši od cestovania pred sto rokmi. Nepálci chodia veľa pešo, takže medzi dedinami je množstvo cestičiek a je hrozne ťažké sa tam nestratiť. Preto používate kompas. Hľadáte ubytovanie – a niekto vás väčšinou ubytuje u seba doma. Krásne, že v dnešnom svete sa dá toto ešte zažiť.“

Ladislav si vyberá neturistické miesta. Nikoho tam neotravuje, naopak, pre miestnych je vítaným spestrením. Sú radi, že sa u nich niekto objavil a že s ním majú zábavu. Ak navyše príde pešo, je úplným zjavením. A to skvele funguje na nadviazanie konverzácie.

Samota medzi ľuďmi

Keď prešiel Nepál a sedel v Káthmandu, uvedomil si, že je škoda vrátiť sa domov, keď sem preletel pol sveta. Rozhodol sa skočiť ešte do Číny. Vôbec nič o nej nevedel, iba že v Chengdu sú pandy a v Si-ane terakotová armáda, dve záležitosti, ktoré by si rád pozrel. Aj keď to bolo vedľajšie, veď pri pešom cestovaní je cieľ cesty najmenej dôležitý – prevažnú väčšinu času strávite na ceste a nie v jej cieli.

V Číne sa človek bez znalosti čínštiny na vidieku nijako nedohovorí, ani rukami-nohami, lebo Číňania používajú iné gestá ako my. „Je to taká zvláštna samota medzi ľuďmi,“ konštatuje Ladislav. „Ľudia boli ku mne ohromne priateľskí, stále ma niekto pozýval domov, ale nedokázali sme si povedať ani slovo. Dočnes nevedia, čo som tam robil. Často si mysleli, že som stratený turista, a volali na mňa policajtov. Nie preto, že by mali zo mňa strach, ale preto, lebo mi chceli pomôcť.“

NOTA BENE

7 2021

Pútnik

35

Práve stretnutia s ľuďmi Ladislav na cestovaní najviac miluje. „Musíte s nimi komunikovať tak, aby ste si získali ich dôveru. Stačí sa veľa usmievať a úprimne zaujímať o veci. Najhoršie je vytiahnuť peňaženku a myslieť si, že si všetko môžete kúpiť. Tak to proste nefunguje. V Číne aj na Kaukaze je pohostinnosť obrovskou tradíciou. Ľudia vás pozývajú k sebe domov, lebo to tam tak chodí a majú to radi. Je dôležité naučiť sa prijímať pozvania, zaujímať sa o ich dom, prácu. Všetko vám poukazujú a sú na to hrdí. Ak ste dobrý hosť, miestni sa s vami radi bavia a môžete zažiť krásne veci.“

Už nikdy pešo

Ladislav si nemyslí, že nám, Európanom, chýba bezprostrednosť Ázie. Podľa neho sú si ľudia všade na svete podobní, ibaže Európania majú menej času. „Väčšinou ich zastihniete niekde na ceste do práce alebo po deti do škôlky a nemôžu sa s vami vybavovať. Preto tu tak dobre funguje stopovanie: kto vás vezme do auta, má práve čas s vami hovoriť. V Rakúsku a Nemecku má pútnictvo obrovskú tradíciu a veľa ľudí putuje do Santiaga. Každý vie, čo tam robíte, ak máte na sebe svätajakubskú mušľu. Keď som kráčal pešo do Ríma, Rakúšaniam často zastavovali a hovorili, ako aj oni

išli do Santiaga, pozývali ma k sebe na kávu alebo mi dali aspoň banán. Samozrejme, tá interakcia nie je ani zďaleka taká ako na Kaukaze. Tam vojdete do dediny a v tej chvíli na vás mávajú ľudia, aby ste k nim prišli grilovať šašlik.“

Opäť parafrázujem: „Ale, Ladislav, prečo si potom nazval svoju knihu Už nikdy pešo cez Arménsko a Gruzínsko?“ Ladislav objasňuje, že tam začal mať problémy s kolegom a tie sa s ním ťahajú dodnes. Hoci teraz využíva na prepravu aj iné spôsoby než vlastné nohy, stále miluje byť na ceste. Vyžíva sa v prechádzaní odniekiaľ niekam. Je fanúšik smalltalkov, ktorými sa búrajú

stereotypy. Lebo je pekné, keď ľudia spolu hovoria aspoň o trošku viac než bežne.

Ako starí kamaráti

Cestu do Jeruzalema podnikol v roku 2014. Neboli to práve časy najväčšieho mieru, pred raketami musel utekať do krytu. Nemá ambíciu pochopiť izraelsko-palestínske vzťahy a urobiť si na konflikt názor. Zaujíma ho pozorovať veci, sledovať témy, ktorými krajiny žijú. nechce sa stavať na žiadnu zo strán, lebo to obmedzuje rozhľad a cestovateľ by sa toho podľa neho dopúšťať nemal. Ne vynáša žiadne sudy. No odpozoval,

že na miestach, na ktorých je podľa novín situácia komplikovaná, je život oveľa normálnejší, než by človek na základe správ z médií čakal. „Ľudia tam normálne žijú. Chodia do práce, s kočkami, s deťmi do parku, večerajú spolu. Cestovanie človeka odvedie od bipolárneho vnímania sveta.“

Negatívnych vecí vraj Ladislav veľa nezažil. Neprepadli ho ani neokradli, akurát ho raz zrazilo auto a dvakrát pohrýzol pes. „Je zaujímavé, že kriminalita voči turistom je sústredená v mestách. Kto by okrádal turistov niekde na arménskom vidieku? Veď by umrel od hladu. Tam si pokojne môžete nechať batoh kdekoľvek a nikoho ani nenapadne vziať vám ho.“

Na druhej strane, pozitívnych stretnutí zažil vraj tisíce. „Stačí prelomiť bariéry toho, že ste si s niekým cudzí, a baviť sa ako starí kamaráti,“ hovorí. „Napríklad v Nepále som narazil na človeka, ktorý si čistil zuby v potoku. Vysvitlo, že ide o filozofa, ktorý sa rozhodol žiť podľa vzoru Gréka Zorbu. Často som narazil na veľmi inteligentných ľudí na miestach, kde som to vôbec nečakal. Napríklad v dedine v tureckých horách vám človek, ktorý pri vedľajšom stole pije čaj, začne citovať Václava Havla. Alebo stretnete na poli farmára, ktorý vás na noc pozve k sebe domov, a vysvitne, že je to jadrový fyzik. Takéto stretnutia milujem.“

Veľká aj malá Milotka sú veľké bojovníčky. Život sa s nimi nemazná.

Milotky

Lucia Bucheňová

Alan Hyža

Pred tromi rokmi sme uverejnili príbeh o mame Milote a predovšetkým o jej malej Milotke. Dievčatko malo vtedy tri roky a do nemocníc chodilo viac než na ihrisko za kamarátmi. Dnes sme u nich opäť. Pretože situácia je iná. Horšia...

Milota má 41, doma čerstvú maturantku Kaju, ktorá by sa od septembra chcela zamestnať v odbore, ktorý na strednej pedagogickej vyštudovala – pedagogický asistent. Mama Milota je ešte stále na predĺženej materskej s mladšou Milotkou. Malá okaňa bude mať v novembri šesť. „A to som zvedavá, čo potom. Či mi schvália opatrovateľský, pretože mám za sebou neskutočnú tortúru dokazovania kvôli preukazu ZŤP. Napokon nám ho uznali, hoci kompenzačné príspevky nám nepriznali. S argumentom, že moje dieťa chodí, vidí, počuje,“ trpko skonštatuje Milota.

Jej malá Milotka sa narodila s kraniosynostózou. Laicky povedané – s deformovanou lebkou, nebol v nej priestor pre vývoj mozgu, v desiatich dňoch bábätko podstúpilo prvú operáciu hlavičky. Všetky hendikepy boli v hre – nemusí chodiť, počuť, vidieť, mentálne sa vyvíjať...

Milotka bola a je odkázaná na prilbu na hlavu. Nosí ju všade, pretože každý pád môže mať fatálne následky. Po druhej operácii v roku a pol sa síce začalo pomaličky skloňovať zrušenie prilby, ale: „Dcéрка padá veľmi často, vplyvom mnohých liekov je jej psychika narušená, máva návaly agresie, strašne sa bojím, že si aj vedome buchne hlavu.“

Obidve Milotky pravidelne chodia na týždňové rehabilitačné pobyty do Hlohovca. Vďaka nim malá Milotka urobila obrovské pokroky, ale povedať, že je zdravá, sa nedá. „Cvičia s jej telom, ale aj psychikou, má tam hodiny špeciálnej logopédie, momentálne sa zameriavame na potlačenie agresívnejších prejavov, korona nás však veľmi poznačila. Všetko bolo zavreté a takmer ročná absencia odborných terapií malej veľmi chýba.“ Milota zháňa peniaze, kde sa dá. Týždeň stál kedysi 500, dnes sa to už šplhá k 700 eurám. „Prosím, žiadam, vlastne furt žobrem, kde sa dá.“

Momentálne však viac ako chorú dcéru rieši seba. Všetko sa to začalo ešte vlni na sviatok Troch kráľov. Bolesť, mdloby – pohotovosť. „Na sone mi v brušnej dutine zistili, citujem, malilinkú, milimetrovú cystičku. Nasmerovali ma ku gynekologičke, ktorá skonštatovala, že to naozaj nič vážne nie je.“ Potom prišla korona a Milotu prepadávali bolesti väčšie a väčšie. Cystička totiž rástla, bujnela. A ona počúvala, len ako sa teraz operovať nedá, lebo covid. „Na rad som prišla až vlni v máji. To mi už vyberali desaťcentimetrový nález. Rozrezali mi brucho, sval nahradili sieťkou, a že bude lepšie. Nebolo.“

Telo totiž špeciálnu sieťku neprijalo, bolesti neustúpili, pravidelne chodila na vyberanie vody z brucha, vnútro jej hnisalo, brucho sa šialene deformovalo. Milotu bolel každý pohyb, každá zmena polohy. Našla si nového gynekológa. Chytil sa za hlavu. Vraj už pri tej „cystičke“ malo byť jasné,

že sa vyživuje menštruačnou krvou, teda treba okamžite nasilu zastaviť menštruáciu a pomocou liekov umelo privolať prechod. „Momentálne som v umelom prechode s neskutočnými príznakmi. Brucho mám na pravej strane vypuklé akoby som v ňom schovávala loptu. Hanbím sa za svoj zjav, je leto a ja by som najradšej nosila kabáty, aby môj vonkajší hendikep nebolo vidno. Aj keď viem, že zvonajšok je to posledné, čo by som mala riešiť.“

Pod nôž musí ísť znova. Akurát zajtra ide zbalená do špitála, má byť pripravená na všetky možnosti. Okamžitú operáciu, dvojdňové pozorovanie s naplánovaním zákroku. „Je to vážne. V bruchu mám podľa poslednej magnetickej rezonancie desať nových nádorov, ja sa tak veľmi bojím, čo bude... Pritom základná diagnóza bola a je endometrióza. Hnevám sa na covid, na to, že mi včasnšie nevyvolali prechod, že ma skôr nemohli operovať. Ale hnev mi nepomôže. Verím. Že tak, ako sme zabojovali s Milotkou, že sa naučila chodiť, že rozpráva, ako tak sa už aj naje sama, že sa aj mne polepší. Ja musím žiť predovšetkým kvôli malej. Celý život bude potrebovať dozor a mne neostáva nič iné, len sa dať dokopy. Budem prosiť všetkých svätých, aby mi lekári pomohli. My sa s Milotkou musíme vracáť predsa do Hlohovca na rehabky, musíme trénovať Milotkinu sústredenosť, pretože hoci hovorí vie, do päť je pre ňu problém narátať, za veľký úspech považujem, že už rozpoznáva základné farby. Chcem, aby z nej vyrástla čo najviac samostatná slečna. Sľubujem jej, že určite raz zahodíme aj ortézky na kolienka, s ktorými sa nekararati. Podstúpim všetko možné, len aby mi bolo lepšie, aby som vládala starať sa o Milotku, aby som už neplakala od bolesti a aby sa už konečne na nás usmialo šťastie.“

Časopis Nota bene poskytuje priestor OZ Medzi nami, aby pomohlo sociálne slabším rodinám a rodinám s postihnutým členom. Ide o ľudí, ktorí sa nie vlastnou vinou ocitli v ťažkej situácii. Možno sa nájde niekto, koho príbeh Miloty s Milotkou osloví. Aj váš príspevok sa použije predovšetkým na rehabilitácie pre Milotku a na pomoc s úhradou nájomného. Ďakujeme! Číslo účtu: 4040218205/3100 (Primabanka). IBAN: SK85 3100 0000 0040 4021 8205, SWIFT: LUBA SKBX. Pripíšte poznámku – Milota. Kontakt na OZ medzi nami: 0905 910 827 alebo 0905 240 389 (medzinami@zoznam.sk).

Uverejňované príbehy nie sú príbehmi predajcov NOTA BENE a prípadné otázky, prosím, adresujte OZ Medzi nami.

NOTA BENE

7 2021

Medzi nami

39

LITERÁRIUM
Petra Gettinga

Zakliata neroz- právková krajina

Už minule som začal stĺpček zari-
kadlom z rozprávok: kde bolo, tam bolo.
Podobné formulky vťahujú do krajiny
mimo času a miesta. Iná verzia je: bola
raz jedna...

Ibaže nemusí ísť vždy o výlet do fantá-
zie. Bol raz jeden nesčítaný národ, a ne-
bolo to veru za siedmimi horami a sied-
mimi dolami, ba nebolo to ani tak dávno.
Ľudia celé stáročia nepoznali písmenká.
V celej krajine bolo nanajvýš pár pisárov.
Aj keď sa stredovek pominul a gramot-
nosť sa prestávala považovať za hanbu,
zmeny zostávali dlho iba na papieri.

Ešte pred rovnými sto rokmi, v roku
1921, u nás nevedela čítať a písať tretina
obyvateľstva a aj mnohí ostatní boli gra-
motní len v zmysle, že sa vedeli podpísať.
V tom čase už vyšli základné diela sve-
tovej literatúry, no u nás sa čítali maxi-
málne kalendáre. Hľstka tunajších pero-
hryzov vydávala svoje výtvary a súčasne
žalostila nad nezájumom verejnosti, pe-
riodiká sa hmýrili žobraním o predplati-
teľov a Slovenskje národňje novini mali
náklad štyristo kusov. To sú fakty skryté
za dnešnými vzletnými opismi z učebníc.

Tá zakliata krajina nebola rozpráv-
ková, ale skutočná. „Keby sme z jednej
výšiny na národ slovanský oči spustili
– videli by sme v ňom zakliatosť. A či nie
je zakliaty?“ zamýšľal sa Štúr.

V takejto situácii vyšla útla knižka
s názvom Dížeň, mäkčeň a ypsilon. Vydal
ju v roku 1904 martinský kníhtlačiar Jo-
zef Gašparík, ktorý vydával cudzie knihy
aj vlastné osvetové diela, používal úžas-
né množstvo pseudonymov, ba niektoré
novelky podpisoval aj ako M. Dolinská.

Knižka na obálke avizovala, že za šty-
ridsať halierov je návodom, „ako možno
za tri dni naučiť sa správne po sloven-
sky písať“. Autor sa prihovárал čitateľom:
„Keby sa slovenské dieťa naučilo z mlu-
vice aspoň to, kde treba písať dlžeň, mäk-
čeň a ypsilon, že každá veta sa začína
veľkým písmenom a končí sa bodkou, aj
to by bolo dobré.“

Nuž, dnes to vyčarí úsmev. No keď sa
človek zamyslí nad zástupom mudrcov,
ktorí síce nevedia ani správne umiest-
niť čiarku, zato patent majú na riešenie
problémov celého sveta, úsmev akosi po-
hasne. Stanú sa raz Gašparíkovie slová
naozaj iba históriou?

Dobré rozprávky

Zuzana Mojžišová

*Už mám veľké deti, ale keď boli malé, zvykla som
začiatkom leta domácnosť predzásobiť detskými
knížkami, ktoré sme si potom na dovolenkách čítali
– ja nahlas, oni počúvali. Snažila som sa vyberať
tak, aby to bavilo obe strany. Nedávno som knižku
s podobnými vlastnosťami držala v rukách.*

Princezné a princov (Artforum 2020) napísal Pavol Rankov. Tvorí ich
šesť autorských rozprávok; prvých päť sa odohráva vo vymyslených kraji-
nách, ktorým vládnu kráľovné a králi. Niektorí z nich vyhlásia vojnu, sú
však príliš leniví, preto pošlú do boja vlastného syna; iní si nevedia poradiť
s večne rozhádanými princovskými dvojčatami; ďalší hľadajú ženícha
pre dcéru Marianu, a to veru vôbec nie je ľahké, lebo v kráľovstve musí
mať princeznin nastávajúci samé také vlastnosti, ktoré začínajú na prvé
písmeno mena nastávajúcej, teda: „múdry, milý, mocný a ešte aj moderný.
No a samozrejme mierumilovný, aby mu ani na um neprišlo rozpútať
vojnu, lebo toto kráľovstvo bolo asi tak stredne veľké a ľahko by sa mohlo
stať, že by vojnu prehralo, ak by sa zaplietlo s väčšou a mocnejšou ríšou.
Samozrejme, zároveň sa vyžadovalo, aby princeznin ženích v žiadnom prí-
pade nemal niektorú zo zlých vlastností na M. Nemohol teda byť márnivý,
meravý, mrzutý, mľandravý ani mrzký. Že ženích pre princeznú nesmie
byť mŕtvy ani mumifikovaný bolo samozrejme, to sa ani nezdôrazňovalo.“

Predpokladám, že Pavla Rankova slovenskému čitateľovi predstavovať
netreba (okrem iného sa stal minulú zimu laureátom prestížnej ceny
Európska kniha roka), v priestore literatúry pre deti sa však, myslím, ob-
javuje prvý raz – a hneď výrazne. Dará sa mu totiž čosi pomerne ojedinelé
a dosť svieže: moderným jazykom vyrozprával príbehy úzko späté s javmi,
čo trápia dnešný svet, ale umiestnil ich do zámockých kulís a voľne ich
zovrel v konštrukčných postupoch klasických rozprávok. A navyše je to
na mnohých miestach veľmi vtipné.

Posledný príbeh v knižke sa odohráva tu u nás a v súčasnosti. Je smutný
i hojivý zároveň. Zatiaľ čo Chlapček bojuje s nepriazňou osudu v nemoc-
nici, na legovom bojovom poli si v detskej izbe merajú sily hrdina Minik
s dosť nepríjemným Zmaríkom. Niežeby všetky dobré rozprávky nemali
terapeutický potenciál, ale táto ho má na rozdávanie.

Už sú moje deti veľké, ale keby boli malé, vzala by som im na prázdniny
tohto Rankova.

Daniel Pastirčák

Pokrok nezastavíš

Človek by sa nemal iba tak potulovať, mal
by napredovať. Pokrok nezastavíš. Fičíme si to
nezastaviteľne k svetlejšiemu zajtrajškom. Pokrok
je nepopierateľný. Máme ho na stole ako naj-
novšiu verziu počítača, nosíme si ho vo vrecku
v smartphone, vedíme ním vojny, lietame v ňom do vesmíru,
prevrtávame sa ním do útrobov zeme, štiepime ním hmotu na čoraz
menšie častice. Človeka nezastavíš, stále ide ďalej. Kam došiel?
A kam vlastne ide? Nuž, v niečom možno kráčať ďalej, v niečom
však človek zostáva tam, kde bol. Človek sa rodí a umiera, tak
ako pred tisícročiami. Je rozorvaný medzi vôľou k dobru a vôľou
k zlu, tak ako vždy bol. Kedysi mal v rukách pástny klin, dnes má
v rukách atómovú bombu. Pástnym klinom mohol zabiť jedného
človeka, dnes má moc zničiť svet.

Kierkegaard sa pred viac než storočím čudoval nad pochybnos-
ťou, ktorú už všetci mali a idú ďalej, i nad vierou, ktorú zrejme
tiež už všetci mali, keďže idú ďalej. Pochybnosť a viera. V nich
spočíva základný pohyb existencie. Každý musí vykonať ten pohyb
za seba, a nevykoná ho za hodinu či za rok, koná ho po celý život.
Tu sa nedá ísť ďalej. Dnes dávame prednosť štatistickému človeku,
o človeka v jeho existencii sme stratili záujem. Štatistický človek
unášaný trhom, médiami, reklamou, určený produktmi tech-
nologických inovácií ide ďalej, človek vo svojej existencii zostáva
tam, kde bol. Vo svojej existencii totiž každá generácia začína
odznova, nemôže nič prebrať od predchádzajúcej. Tu nás nikto
nepredchádza a nikto nás nemôže zastúpiť.

Zuzana Uličianska

Pojazdný život

Keby v televíznej relácii 5 proti 5 zadali
slovo „potulky“, najčastejšie s ním spájané prí-
davné meno by zrejme vyšlo „bezcieľne“.

Cesty majú svoj jasný itinerár: vtedy a vte-
dy budeme tam a tam. Túlanie je neplánované,
dobrodružné, miestami až katastrofické. Nieкто by povedal, že
korzovať hore dolu bez jasného plánu je mrhaním času, že treba
všade chodiť priamo a čo najrýchlejšie. „Kde ste sa zas zatúlali,“
kričia mamy na svojich synov či dcéry, kým oni práve prežívajú
nejaký zázrak osobného objavovania. „Blukacše“, ako sa tejto
činnosti hovorí na východe, je totiž absolútne nevyhnutné pre
duševný rozvoj.

Dá digitálna doba definitívny koniec bezstarostnému mota-
niu sa? Budú mamy budúcnosti dostávať na mobil výpis pohybu
svojich detí spolu s výpočtom ich priemernej rýchlosti či s foto-
grafiami miest, na ktorých sa zastavili na viac ako dve sekundy
tak, ako nám už dnes posielajú históriu nášho chaotického pre-
miestňovania sa? Tento mesiac ste navštívili toľko a toľko miest,
prešli ste toľko kilometrov... Perfektné! Fakt som rada, že aspoň
nieкто vie, odkiaľ idem a kam smerujem.

Existuje veľa dôvodov, aby sme si uchovávali romantickú
predstavu o vandroch. Celkom inú stranu potuliek nám však
ukázal oscarový film Krajina nomádov. Žiť v karavanoch po celý
rok a presúvať sa za prácou totiž musí veľa ľudí z núdze, celkom
tak, ako to robili kočovníci všetkých dôb. Veľmi dávno som pri
nejakom filme takto neplakala. Všetci sme totiž vo svojej podstate
tuláci... Len na to chceme urputne zabudnúť.

Dorota Nvotová

Som tuláčka

To škatuľkovanie je
celé zle. Cestovateľka, tu-
ristka alebo trekerka... Ná-
lepky, ktoré mi neprislú-
chajú z jediného dôvodu.

Som tuláčka. Cestovanie je pohyb z miesta
A do miesta B. Trekovanie je výkonnostný
šport. Športy, až na motorové, neznášam.
Ísť niekam hore, aby som „dobyla“ horu.
Hora môže akurát tak poriadne dobiť teba,
vravievam horolezcom, čo sa vystatujú, že
„dobyli“ Everest.

Túlať sa veľhorami, posiatymi rozkošný-
mi dedinkami, je však niečo celkom iné. Cie-
ľom potuliek je každý prejdený meter, každé
steblo trávy, na ktoré stúpime, každá babička
pred chajdou opekajúca kukuričné klasy, kaž-
dé dieťa so sopľom až po bradu... Pri potul-
kách stretávame ľudí, učíme sa normálnemu
životu a naše nohy nie sú aktívne s cieľom
spáliť kalórie alebo „dobyť“ nejakú horu, ale
len pre našu detinskú zvedavosť. Čo tam bude,
keď vyjdem hore? Čo bude v ďalšej dolinke?
Aký čaj mi navaria v tamtom domčeku?

Spomínam Nepál, lebo tam som sa na-
túlala najviac, ale v každej krajine sa túlať
dá. Túlanie mestom, obzvlášť v daždi, vie
byť tiež impozantné. Vylúčila by som tu
tiež pojem prechádzka – tá priam vylučuje
možnosť zapadnúť do malého divného baru
na sídlisku či preskúmať vetešníctvo. Pri
prechádzaní sa musíme prechádzať. Pri tu-
ristike šliapať a potíť sa. Pri túlaní môžeme
robiť oboje a mnoho ďalšieho. Túlanie je
pocit, ktorý si držím v sebe aj počas úplne
obyčajných bratislavských dní plných rutiny.
Odkolobežkovať syna do školy, odviezť sa do
kaviarne pod našou cestovkou, popracovať,
behačky, vybavovačky, deň v nahrávacom
štúdiu či romantický obed s frajerom.

Túlanie sa môže diať aj v hlave, a to
celkom jednoducho. Nie je totiž o ničom
inom ako o bdelosti. Pokiaľ budeme rov-
nako bdieť ako pri potulkách neznámym
miestom, zbadáme rovnako potešujúce či
prekvapujúce detaily. Svet pred domom nie
je menej zaujímavý, len sme sa rozhodli ho
prehliadať, lebo je tam vždy. Ale úprimne,
aký typ dlažby je na najbližšej zástavke?
Aký hmyz najčastejšie zbadáme v tráve pred
bytovkou? Koľko elektrických drôtov vidíme
cestou zo školy? Aké pery má predavačka
v mäsiarstve? Kde sídli najbližší bocian?
Keď sa túlam svojím mestom, čaká ma pre-
kvapenie na každom kroku. Túlam sa tak
vlastne svojou myslou a nedovoľujem jej, aby
spravila z celého sveta jednu veľkú rutinu.
Nie, nie som cestovateľka ani turistka. Som
v prvom rade tuláčka.

autor: Pavol Surovec	územné jednotky	zliať (čes.)	veľký pás poľa	občianske zdrúženie	Pomôcky: KAS, TEORA	značka svietidiel	ženské meno	chem. zn. niklu	planá núbiská bavína		materská škola (zast.)	kadiaľ	meno herca Romančíka	hrdina (básn.)
metropola Nórska					obmené vozidlo					hnedožlté farbivo				
					prenášajú									
2. časť tajníčky										starorímsky pozdrav				
striebrolesklý kov				vajíčko (lek.)				spodná časť						
				spevohra				kľadivo (rus.)						
filmový mimo- zemšťan			značka žiaroviek						kráča				želaj	hybošský zbojník
			biceps											
	orgán čuchu	očpočívajú v spánku					brúsny kameň					EČV Poprad		
		len										aha, pozri		
značka kozmetiky						fuľkovitý sukulent					zábava			
						ozn. rus. lieťaciel						obyvateľ Írska		
zabíjačková polievka					1. časť tajníčky									
nasávala					úzka doska					zn. mliečnych produktov				

NOTA BENE

7 2021

Nástenka

42

Veľkou skúškou našej rozvahy je zachovať si múdrosť [...]. Baltasar Gracián Španielsky Jezuita, prozaik a filozof 1601 – 1658

Vylúštenie z minulého čísla: Všetky naše sny sa môžu splniť, [ak máme snahu ich zrealizovať]. Walt Disney

Kódex predajcu

- Predajca nosí preukaz so svojím registračným číslom a fotografiou pri predaji na viditeľnom mieste.
- Predajca predáva časopisy označené číslom zhodným s registračným číslom uvedeným na preukaze.
- Predajca predáva časopisy na určenom predajnom mieste uvedenom na jeho preukaze.
- Predajca predáva časopisy za oficiálnu cenu uvedenú na titulnej strane časopisu.
- Predajca predáva časopisy spôsobom, ktorý neobťažuje okoloidúcich (je triezvy, čistý, upravený, slušný).
- Predajca sa zdržuje na predajnom mieste bez detí do 16 rokov.
- Predajca aktívne pracuje na zlepšení svojej sociálnej situácie a riadi sa pokynmi sociálneho pracovníka.
- Predajca v Bratislave je povinný nosiť aj oficiálnu vestu s logom NOTA BENE. Začiatočník vestu nemá, iba špeciálny preukaz platný v daný mesiac.

Kódex kupujúceho

zostavil predajca NOTA BENE Peter Patrónsky

- Preverte si preukaz predajcu, na ktorom je uvedené registračné číslo, fotka.
- Kupujte časopisy označené číslom zhodným s registračným číslom uvedenom na preukaze predajcu.
- Predajcu si starostlivo vyberte.
- Neplaťte viac, ako je uvedené na časopise, pokiaľ sa tak sami nerozhodnete.
- Zoberte si svoj zaplatený časopis.
- Časopis po prečítaní darujte alebo znehodnoťte tak, aby sa nedal znova predáť.

- Pouličný časopis NOTA BENE začal vychádzať v septembri 2001. Vydáva ho občianske združenie Proti prúdu ako svoj hlavný projekt na pomoc ľuďom, ktorí sa ocitli bez domova alebo im hrozí strata ubytovania z finančných dôvodov. Cieľom je aktivizovať ľudí bez domova, pomôcť im získať sebaúctu, dôstojný príjem, pracovné návyky a sociálne kontakty. Ulohou NOTA BENE je tiež kampaň na pomoc ľuďom bez domova.

- Predajca časopisu musí byť registrovaný v OZ Proti prúdu alebo partnerskej organizácii mimo Bratislavy. Pri registrácii dostane 3 kusy časopisov zdarma, všetky ostatné si kupuje za 1,20 € a predáva za plnú

sumu 2,40 €. Je povinný nosiť preukaz, v Bratislave aj oficiálnu vestu a dodržiavať kódex predajcu (pozri str. 42). Ak zistíte, že niektorý predajca porušuje pravidlá, prosím informujte nás alebo partnerskú organizáciu.

- OZ Proti prúdu v rámci integračného projektu NOTA BENE poskytuje predajcom ďalšie služby: základné a špecializované sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, podporu streetworkera na predajnom mieste, právne poradenstvo partnerskej advokátskej kancelárie, tréningy, skupinové stretnutia a workshopy, prístup do kupónového motivačného sociálneho obchodu, príspevky na

lieky, internet, PC a telefón zadarmo pre vybavovanie práce, bývania a úradných záležitostí,úschovu peňazí a úradných listín a možnosť využívať korespondenčnú adresu o. z. na zasielanie osobnej pošty.

- OZ Proti prúdu od roku 2001 realizuje pilotné projekty v oblasti riešenia bezdomovectva, iniciuje systematické a legislatívne zmeny na národnej úrovni, vydáva knihy z pera ľudí bez domova, organizuje odborné konferencie a vydáva odborné publikácie. Je členom siete pouličných časopisov INSP, organizácie FEANTSA a Slovenskej siete proti chudobe. Viac na www.notabene.sk.

Manažment Proti prúdu: riaditeľka Zuzana Pohánková, 0917 275 812. Štatutárne zástupkyne: Zuzana Pohánková, Sandra Pazman Tordová. **Program NOTA BENE:** šéfredaktorka Sandra Pazman Tordová - 0905 143 651. **Sociálni pracovníci:** Peter Kadlečík - 0907 733 388, Barbora Sekelská - 0905 440 878, Belinda Fulierová - 0911 654 411, Zuzana Olšinová, Erik Kapsdorfer, Peter Kováč, poradcovia@notabene.sk. **Ekonomické oddelenie:** Boris Fandák - 0911 209 559. **Administratíva:** Alena Hanáková - 0905 956 231, Zuzana Butkovská - 0905 952 471. PR, fundraising: Tomáš Dobrovič - 0915 779 746 **Personálne oddelenie:** Hana Hochel - 0905 440 764. **Program BÝVANIE:** Ivan Lorenc - 0905 376 109, Barbora Žiaranová - 0905 595 520, Rebeka Káploczká - 0908 268 034. **Program ADVOKÁCIA:** Nina Beňová - 0908 434 826. **Grafické spracovanie časopisu:** Pavol Čejka. **Jazyková korektúra:** Miroslava K. Valová. **Tlač:** Polygrafické centrum s.r.o. **Emaily:** meno.priezvisko@notabene.sk.

Mesačník NOTA BENE, 21. ročník, 7/2021. **Vydavateľ:** OZ Proti prúdu, Karpatská 10, 811 01 Bratislava, 02/5262 5962, www.notabene.sk. **IČO:** 360 68 781, IČ DPH: SK2021585731, **číslo účtu:** 266 34 750 14/ 1100 Tatrabanka, **IBAN:** SK 21 1100 0000 0026 6347 5014, **BIC (SWIFT):** TATRSKBX. **Registrácia** na MV SR dňa 20. 3. 2001, číslo spisu: VVS/1-900/90-17945, na MK SR pod číslom EV 3665/09 ISS N 1335-9169.

Organizácie zabezpečujúce realizáciu integračného projektu NOTA BENE na Slovensku:

BRATISLAVA (od roku 2001): O. z. Proti prúdu, vydavateľ NOTA BENE, Karpatská 10, 811 01 Bratislava, 02/5262 5962, poradcovia@notabene.sk, www.notabene.sk, **BANSKÁ BYSTRICA** (2003): Sociálno-charitatívne centrum Ivana Šedibu, prevádzkovateľ: Územný spolok SČK, Pod Urpínom 6, 974 01 Banská Bystrica, Kleniarová Hana, 0907 403 123, socialne.redcross@gmail.com, **BARDEJOV** (2017): Centrum sociálnych služieb, Toplianska 9A, 085 01 Bardejov, Mgr. Martin Jutka, 0901 713 903, jutka.martin@gmail.com **ČADCA** (2006): Dom charity sv. Gianny, prevádzkovateľ: DCH Žilina, Kukučínová 4, 022 01 Čadca, Katarína Melicháčová, 0918 874 839, 041/432 40 88, dchgianna.ca@gmail.com, **HLOHOVEC** (2009): O. z. Pokoj a dobro, Pribinova 51, 900 28 Hlohovec, Pavol Šoka, 033/742 3827, viera.vavrova@d2u.sk, **HOLÍČ** (2009): Azylový dom Emauzy, prevádzkovateľ: N. o. Krížovatky, Holíč, Michal Sedláček, 034 668 3110, michal.sedlacek@gmail.com, emauzy@stonline.sk, **KOŠICE** (2003): Charitný dom sv. Alžbety, prevádzkovateľ: ADCH Košice, Bosáková ul. Košice, Marek Lengyel, 0910 842 182, notabene.kosice@gmail.com, **LEVICE** (2005): O. z. Miesto v dome, Kpt. Nálepku 125, 934 01 Levice, Mgr. Ľubica Prištiaková, 036/622 15 86, mvd@miestovdome.sk, **LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ** (2010): Mestský úrad Liptovský Mikuláš, Štúrova 1989/41, 031 42 Liptovský Mikuláš, Mgr. Veronika Bániková, 044 556 5324, veronika.banikova@mikulas.sk, **MALACKY** (2006): Azylové centrum Betánia, prevádzkovateľ: N. o. Krížovatky, Ľudovíta Fullu 16, 901 01 Malacky, Viera Hujíková, 034 772 2457, centrumbetania@gmail.com, www.krizovatky.eu, **NITRA** (2003): Dom charity sv. Rafaela, prevádzkovateľ: DCH Nitra, Samova 4, 950 50 Nitra, Andrea Rončková, 0907 451 771, 037 772 1792, rafael.charita@gmail.com, www.charitanitra.sk, **PIEŠŤANY** (2005): ZSS Domum, Bodona 55, 921 01 Piešťany, Eva Papšová, 0915 400 577, 033/ 772 7687, domum@piestany.sk, **POPRAD** (2005): ZSS, prevádzkovateľ: O. z. Korene v spolupráci s MsÚ Poprad, Levočská 51, 058 01 Poprad, Marcela Michalková, 0910 890 488, 052/772 4209, socialne@msupoprad.sk, **PREŠOV** (2017): O. z. SOCIÁLNY PREŠOV, Sibírska 19, 080 01 Prešov, Mgr. Peter Németh, 0905740096, pietro@spire.sk **SVIDNÍK** (2016): Spoločnosť priateľov detí, mládeže a rodín Svidník, Dlhá 505/9, 089 01 Svidník, Mgr. Marek Fek, 0917 673 107, 0907 405 632, fekmarek@azet.sk, **TRENČÍN** (2016): ISKRA Trenčín, Dolný Šianec 1, 911 01 Trenčín, Pavol Juríček, 0948 343 163, pavol.juricek123@gmail.com **TRNAVA** (2006): ADCH Trnava, Hlavná 43, 917 01 Trnava, Soňa Pobiecka, 0948 091 011, maria.fabikova@charitatt.sk, sona.pobiecka@charitatt.sk, **VRANOV NAD TOPLOU** (2009): Charitný dom pre mládež, prevádzkovateľ ADCH Košice, Lúčna 812, 093 01 Vranov nad Topľou, 0904 981 536, 057/443 1578, chdm.vranov@charita-ke.sk, **ŽILINA** (2003): Dom charity sv. Vincenta, Bratislavská 423/27, 010 01 Žilina, Mgr. Gabriela Huliaková, 0918 314 197, 041/724 4795, dchvincent.za@gmail.com

NOVÁ KNIHA **NOTA BENE**

14 príbehov inšpiratívnych
osobností zo Slovenska

Ukážme deťom,
že si môžu vybrať,
čím chcú byť

**KUPUJTE U PREDAJCOV
NOTA BENE**

Projekt podporili

CURAPROX

**Folk
Milk**

Wings^{4U}